

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:01.03.2024 ✓Accepted/Kabul:22.04.2024

DOI: 10.30794/pausbed.1445666

Research Article/Araştırma Makalesi

Coşkuner, E. A. (2024). "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kemalist Tarih Çalışmaları ", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 62, Denizli, ss. 109-129.

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE KEMALİST TARİH ÇALIŞMALARI

Evrım Armağan COŞKUNER*

Öz

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kemalist Tarih çalışmaları genel olarak ulus inşa sürecinin bir parçası olmuştur. Kemalist seçkinler Osmanlı millet sisteminin dayandığı dini geleneği reddetmiş ve bunun yerine Türk milli değerlerini merkeze alan bir millet sistemini benimsemişlerdir. Bu sebeple kökleri ortak geçmişe dayanan bir millet yaratılması için tarih bilimi anahtar bir role sahip olmuştur. Bunun yanında erken dönemdeki tarih çalışmaları Türkiye toprakları üzerinde hak iddia eden farklı devletlere karşı, İlk Çağ uygarlıkları ile Türkler arasında bağ kurarak, Türk varlığını Anadolu'da İlk Çağlara kadar götürme ve bu sayede Anadolu'yu sahiplenme amacı da taşımıştır. Bu amaca ulaşılabilmek için tarih biliminin yanında devlet destekli olarak arkeolojik ve antropolojik çalışmalar da yapılmıştır. Özellikle 1928 yılından sonra başlayıp 1930'lu yıllarda yoğunlaşan ve Türk Tarih Tezi'ni merkeze alan Kemalist tarih çalışmaları ile Batı karşısında güçlü ve medeniyete büyük hizmetleri olan bir Türk varlığı da ortaya çıkarılmak istenmiştir.

Anahtar kelimeler: *Kemalizm, Türk Tarih Tezi, Tarih, Antropoloji, Arkeoloji.*

KEMALIST HISTORY STUDIES IN THE EARLY REPUBLICAN PERIOD

Abstract

In the Early Republican Period, Kemalist History studies generally became a part of the nation-building process. The Kemalist elite rejected the religious tradition on which the Ottoman nation system was based and instead adopted a millet system centered on Turkish national values. For this reason, historical science has played a key role in creating a nation whose roots are based on a common past. In addition, historical studies in the early period also aimed to establish a link between the Ancient Civilizations and the Turks, against the different states that claimed rights over the Turkish Lands, to take the Turkish presence in Anatolia back to the Ancient Ages and thus to claim Anatolia. In order to achieve this goal, in addition to historical science, archaeological and anthropological studies were also carried out with state support. With Kemalist history studies, which started especially after 1928 and intensified in the 1930s and centered on the Turkish History Thesis, it was aimed to reveal a Turkish presence that was strong against the West and had great services to civilization.

Keywords: *Kemalism, Turkish History Thesis, History, Anthropology, Archaeology.*

*Dr., Antalya, e-posta: evrim.cokuner@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0003-1856-1781>)

GİRİŞ

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ulus devlet inşa çalışmalarında Osmanlı Devleti'nden gelen dini gelenek reddedilmişti. Fransız Devrimi ve Batı'daki aydınlanma hareketleri örnek alınmış ve Batı kültürüne göre siyasi hamlelere girişilmişti. Cumhuriyet'in kurucu kadroları özellikle 1930'lu yıllardan sonra, Osmanlı millet sisteminde kabul gören dini kimliğin yerine, yurttaşların Türk kimliği üzerinden tanımlanmaları için yoğun çalışmalar içerisine girmişti. Devletin vatandaşına yerleştirmeye çalıştığı Türk milliyetçiliği anlayışı ve Türk dili kullanımı; eğitim sisteminden, kültürel hayata ve kamusal alana kadar baskın bir şekilde işlenmişti. Bu dönemde devlet eliyle tarih yazımına başlanmış ve Türk Tarih Tezi ortaya çıkarılarak resmi tarih çalışmaları önem kazanmıştır (Akman, 2011: 81).

Cumhuriyet döneminde tarih çalışmalarının başlamasına ana etken 1928 yılında Prof. Dr. Ayşe Afet İnan'ın Fransızca bir coğrafya kitabında Türklerin sarı ırktan gelen ikinci sınıf bir ırk olduğu iddiasını görmesidir. Afet İnan'ın bu duruma büyük tepki göstermesi ve durumdan Atatürk'ü haberdar etmesi nihayetinde devlet destekli olarak Kemalist tarih çalışmaları başlamıştır. Bu dönemde tarih çalışmaları iç ve dış politikada farklı amaçlara yönelik olmuştur. İç politikada Kemalist elitler kendi otoritelerini kurduktan sonra tarih aracılığı ile halkın köklerini derinlere bağlayarak ortak geçmişi bulunan bir milleti oluşturma işine girişmiştir (Özlü, 2011: 169). Kemalist tarih çalışmaları ile sömürgeci devletlerin hedeflerine kolay ulaşmak için diğer milletleri kendilerinden aşağı görerek sindirmelerine karşı önlem olarak millete moral vermek amaçlanmış, ulus devlet çalışmaları için ortak geçmişe vurgu yapılmış ve bu geçmiş şanlı zaferlerle süslenmiştir. Kemalist tarih çalışmaları ulus devlet inşasını yansıtır vaziyette ve seküler bir halde halka sunulmuştur. Bu dönemde Tarih çalışmaları sonucunda ortaya çıkan Türk Tarih Tezi, ulus inşası için gerekli görülmüştür. Bu anlamda Cumhuriyet'in kurucu kadrosu tarih yazımını kendi politikaları doğrultusunda gerçekleştirmiştir (Akman, 2011: 82).

Kemalist Tarih çalışmaları dönemin siyasi atmosferi gereği dış politikaya yönelik istilacı ve Türkiye'den toprak talep eden ülkelere karşı bir cevap niteliğindedir. Bu cevap aynı zamanda emperyalist devletlerin diğer milletleri kendilerinden aşağı görerek emperyalist amaçlarına meşruluk kazandırmalarına karşı da önlem olmuştur. Ayrıca tarih çalışmaları sonucunda ortaya çıkan Türk Tarih Tezi bu dönemdeki diğer milliyetçi tezlerden de etkilenmiştir. Kemalist kurucu kadro dış politikada, Türkiye topraklarında hak iddia eden devletlere karşı Anadolu'da Türk varlığını ilk Çağlara kadar götürebilmek ve Anadolu'daki köksüzlük problemine çözüm bulmak için böyle bir çalışma içerisine girmiştir (Sivrioğlu, 2015: 3). Bu sebeple 1930'lu yıllarda hız kazanan tarih çalışmalarının bir sonucu olarak toplanan I. Türk Tarih Kongresi'nde antropoloji, daha sonrasında toplanan II. Türk Tarih Kongresinde hem antropoloji hem de arkeoloji ön plana çıkmıştır. Kemalist elitler tarih, antropoloji ve arkeoloji bilimleri yardımıyla ilk Çağ Anadolu uygarlıkları ile günümüz Türkiye'sinde yaşayan halk arasında bir bağlantı kurmayı amaçlamışlardır. Tüm bu çalışmaların nihayetinde Türklerin ikinci sınıf ve sarı ırktan olmayan bir millet olduğu, kökeninin Anadolu'da ilk çağ uygarlıklarına dayandığı ve medeniyete büyük hizmetleri bulunan üstün bir ırk olduğu algısı yaratılmak ve ortaya çıkarılmak istenmiştir (Toprak, 2011: 16; Toprak, 2015: 150-155).

Bu çalışma Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra oluşturulmaya çalışılan ulus devlet inşası sürecinde tarih çalışmalarının hangi amaçlar ve hangi şartlar altında başladığını konu almaktadır. Ayrıca bu dönemdeki tarih çalışmalarının Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun hizmetinde nasıl kullanıldığını ve bu aşamada tarihten büyük oranda nasıl faydalandığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Makalede Atatürk'ün liderliğinde Kemalist Tarih çalışmalarının merkezinde yer alan Prof. Dr. Ayşe Afet İnan ön plana çıkarılmıştır. Bu sebeple 1930'lu yıllardaki tarih çalışmalarının yanı sıra antropoloji ve arkeoloji çalışmaları da ele alınmıştır. Araştırma büyük oranda birincil el kaynaklara dayanılarak yazılmıştır. Makale 1923-1945 tarihleri arasında Kemalist tarih çalışmalarını, bu çalışmaların amacını ve kapsamını analiz etmektedir. Bunun yanı sıra makalede Kemalist tarih çalışmalarının büyük oranda ulus devlet inşasının bir parçası olduğu ortaya çıkarılmak istenmiştir.

1. OSMANLI DEVLETİ'NİN SON DÖNEMİ İLE CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA TARİH BİLİMİNİN GELİŞİMİ

Osmanlı Devleti'nde tarih dersleri ilk olarak Abdülmecit döneminde 1845 yılında Reşit Paşa'nın desteği ile Kemal Efendi'nin açmış olduğu İptidai ve Rüştiye seviyesindeki Davutpaşa Mektebi'nde okutulmaya başlamıştır. 1859 yılında Rüştiyeler yenilenmeye başlamış ve bu okulların son sınıfında 'Fenn-i Tarih' ismi ile tarih dersleri yer almıştır. 1865 yılında Sıbyan Mektepleri için hazırlanan kitaplar içinde 'Osmanlı Tarihi' kısımları bulunmuştur.

II. Abdülmecit Dönemi'nde tarih derslerinin konusu genel olarak Kanun-i Sultan Süleyman Dönemi'ne kadar getirilmiş, fakat Nizam-ı Cedit Dönemi'ne dair de bilgiler verilmiştir. Bunun yanında Dünya tarihinden bahseden 'Tarih-i Umumi' ders müfredatından kaldırılarak yerine 'Tarih-i Enbiya' (Peygamberler Tarihi), 'Tarih-i İslam' ve 'Tarih-i Osmanî' dersleri müfredatta yerini almıştır. Bu dersler II. Meşrutiyet Dönemi'ne (1908-1920) kadar varlığını sürdürmüştür. II. Meşrutiyet ile birlikte 'Tarih Felsefesi', 'Tarih-i Umumi' ve 'Asr-ı Hazır Tarihi' (Çağdaş Tarih) eğitimi okullarda verilmeye başlamıştır (Cumhuriyet, 3 Temmuz 1932: 6; Toprak, 2011b: 19; Toprak, 2015: 152). Bunun yanında II. Meşrutiyet Dönemi'nde Türk Tarih Kurumu'na benzer bir kurum olan Tarih-i Osmanî Encümeni, Babiali binası içerisinde yer alarak faaliyet göstermiştir. Bu kurum 1910 yılından başlayarak Türk Tarih Encümeni Mecmuası isminde bir dergiyi 101 sayı olarak Cumhuriyet Dönemi'ne kadar çıkarmıştır (Eyice, 1968: 514; Şakiroğlu, 1984: 12). II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki Türkçülük politikası tarih yazımında Osmanlı Devleti'ni etkilemiştir. Batı'daki Türkoloji çalışmaları da milli bir tarih anlayışının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu dönemde Osmanlı tarihine ait dersler verildiği gibi Türk dünyasına dair dersler de verilmiştir. Örneğin 1913 yılında Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkati (İlköğretim Geçici Yasası) ile tarih eğitiminde bir takım düzenlemelere gidilmiştir. İkinci sınıftan itibaren verilmeye başlanan tarih dersleri Türk ve Osmanlı tarihinin kahramanlarına, liderlerine ve menkıbelerine dayalı olarak anlatılmaya başlamıştır (Ardıç-Kılıç, 2017: 369). Bunun yanında Orta Asya'dan gelen Türkçü aydınlar da milli tarih yazımına ön ayak olmuş ve bu sayede milli bir tarih anlayışı gelişmeye başlamıştır. II. Meşrutiyet Dönemi'nde milli bir tarih yazımının gelişmesine Türkçü dernekler ve Tarih-i Osmanî Encümeni de katkı sağlamıştır. Bu duruma rağmen II. Meşrutiyet Dönemi öncesinde de milli tarih yazma girişimleri olmuştur. Bu anlamda Mutafa Celalettin Paşa 1867 yılında 'Eski ve Modern Zamanlarda Türkler' isimli eserinde Türklerin 'Turan-Aryan' ırkından olduğunu, Avrupa halkları ile Türkler arasında bir akrabalığın bulunduğunu ve Türklerin medeniyetin gelişmesinde büyük hizmetler ettiklerini dile getirmiştir. Bu eser 1930'lu yıllarda zirveye çıkan Kemalist tarih çalışmalarının temelini oluşturmuştur. Türk Tarih Tezi de bu eser ile benzer özelliklere sahiptir. Cumhuriyet Dönemi tarih çalışmalarını II. Meşrutiyet Dönemi'nde Necip Asım, Mehmet Arif, Yusuf Akçura, Ahmet Refik, Köprülüzade Fuat, Ahmet Tevhid, Halil Ethem ve Şemseddin Sami gibi aydınlar da etkilemiştir (Metin, 2005: 76-81).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde tarih çalışmalarına 1920'li yıllar boyunca Türk Tarih Encümeni adındaki bir kurum tarafından yön verilmiştir (DABCA, 180.9.0.0-4.22.4 (19.10.1927); (DABOA, HR.İM.-5.9 (m-27.10.1925); DABCA, 30.10.0.0-16.92.4 (01.11.1925); DABCA, 30.18.1.1-25.42.11 (06.07.1927). Henüz bu dönemde ülke genelindeki yabancı ve özel okullarda Türk tarihi derslerinin mecburi olması ve sadece yabancılara değil tüm öğrencilere Türk tarihi derslerinin verilmesi gerektiği yönetim tarafından istenmiştir (DABCA, HR.İM.-20.146 (m-27.08.1923); DABCA, 180.9.0.0-24.130.22 (16.07.1923); DABCA, 180.9.0.0-131.640.3 (15.07.1923). 1930 yılına kadar ilkökul müfredatı 1924 ve 1926 yıllarında değiştirilse de tarih anlayışı II. Meşrutiyet Dönemi ile benzer yapıda olmuştur. Bu dönemde Maarif Vekâleti'nin (Eğitim Bakanlığı) beş ciltlik Türk tarihi kitabı hazırlama girişiminde bulunmasının yanı sıra; Rıza Nur, Hüseyin Cahit Bey, Şemsettin Bey gibi şahsiyetler Türk tarihine dair seriler halinde kitaplar hazırlamıştır (DABCA, 180.9.0.0-160.769.13 (29.04.1923); DABCA, 180.9.0.0-49.253.62 (07.11.1923); (DABCA, 180.9.0.0-49.251.11 (03.06.1923); DABCA, 180.9.0.0-47.240.15 (08.02.1926); DABCA, 180.9.0.0-49.153.11 (26.11.1923); DABCA, 180.9.0.0-52.262.7 (04.02.1926); DABOA, HR.İM.-48.130 M-07.10.1923)) Ayrıca bu zaman aralığında Mehmet Fuat (Köprülü), İhsan Şerif (Saru), Ahmet Halit (Yaşaroğlu) gibi şahsiyetler de ilkökul tarih kitapları yazmıştır. Bunun yanında Ahmet Vefik (Altınay) ve Ali Reşat Bey tarafından yazılan Ortaokul ve lise tarih ders kitapları bu dönemde okutulmuştur. 1926 yılından itibaren ders kitaplarının hazırlanması ve basılması Milli Talim ve Terbiye Dairesi tarafından yürütülmüştür (Ardıç-Kılıç, 2017, s. 375).

2. 1930'LU YILLARDA KEMALİST TARİH ÇALIŞMALARI

2.1. Kemalist Tarihçiliğin Doğuşu; Sarı İrk Meselesi

Mustafa Kemal Paşa'nın manevi kızı Afet Hanım (İnan) Fransız Kız Lisesi olan Dame De Sion'da 1927-1929 yılları arasında öğrenim görmüştür. 1928 yılında öğrenimi sırasında Fransızca bir coğrafya kitabında Türklerin ikinci dereceden (secondaire) sarı bir ırk ve barbar bir kavim olarak tanımlandığını okumuştur. Afet Hanım Türklerin Avrupalılardan hiçbir farkının bulunmadığını söyleyerek bu duruma karşı çıkmıştır. Daha sonra Afet Hanım, Mustafa Kemal Paşa'nın yanına giderek durumu Paşa'ya bildirmiştir. Afet Hanım, bu durumu: "1928 yılında Fransızca Coğrafya kitaplarının birinde Türk ırkının sarı ırka mensup olduğu ve Avrupa zihniyetine göre

ikinci (secondaire) nevi bir insan tipi olduğu yazılı idi. Kendisine gösterdim ve bu böyle midir?” şeklinde izah etmektedir. Bu duruma karşılık Mustafa Kemal Paşa da *“Hayır, olamaz bunun üzerinde meşgul olalım, sen de çalış”* cümlesini kurmuştur. Mustafa Kemal Paşa, bu dönemde İngiliz yazar H.G. Wels’in ‘The Outline Of History’ (Tarihin Ana Hatları) isimli Dünya tarihini konu alan kitabını tercüme ettirmiş ve eseri okumaktadır. Ayrıca İstanbul Üniversitesi tarih profesörlerinin ders notları da önünde durmaktadır. Mustafa Kemal Paşa, bu notları Afet Hanım’ın okumasını isteyerek sarı ırk meselesinin üzerinde durulması gerektiğini bildirir. Bu durum ise Kemalist tarih çalışmalarının başlamasına vesile olacaktır (Haberler, 1981: 339-340, 343; Toprak, 2010: 26-27; Özkul, 2019: 41; Afet, 1939: 244-245; Yıldırım, 2015: 332; İğdemir, 1944-45: 19; Kurban, 2021: 3200). Kemalist tarih çalışmaları ulus devlet inşasının unsurları doğrultusunda Türk milliyetçiliği temelli ve bu ideolojiyi merkeze alan bir yapıdadır. Mustafa Kemal Paşa tarih çalışmaları gereğince dönemin yeni kitaplarını temin ettirmiş ve bunun için ayrı bir kütüphane kurdurmuştur. Kemalist elitler Türklerin sadece bir aşiretten türeyerek Anadolu’da bir devlet kurduğu görüşüne karşı çıkmıştır. Durumun bu şekilde olmadığını ispatı için tarih bilimi üzerinde durulmuştur. Mustafa Kemal Paşa özellikle Anadolu’da bir medeniyet meydana getiren Etiler (Hititler) üzerinde yoğunlaşmakta, Akdeniz’de ve Anadolu’da daha önceleri kurulmuş olan medeniyetler ile Türklerin bağlantısı üzerine çalışmaktaydı. Kemalist elitler, özellikle medeniyeti kuran halkın etnik kimliği ve Türklerin cihan tarihinde medeniyete katkısının ne olduğunu merak etmekteydi (Afet, 1939: 244-245). Son gelişmeler neticesinde Atatürk İstanbul merkezli bir tarih anlayışını kenara bırakmış ve Anadolu’yu temele alan bir tarih anlayışına yönelmişti. Kemalistler, Anadolu’da binlerce yıl boyunca gelişmiş medeniyetlerin kurulduğunu, zamanla yok olan bu medeniyetlerin yeni tarih yöntemleri ile ortaya çıkarılarak Türkler ile bu medeniyetlerin bağının çözülmesini istiyorlardı. Bu durum geçmişte var olan bir aydınlanma anlayışına karşılık geliyordu. Bu anlamda 1930’lu yıllarda tarih biliminin yanında yardımcı bilim olarak antropoloji ve arkeoloji de önem kazanmaktaydı. Bu döneme kadar ülke genelinde ören yerleri yabancı arkeologlar tarafından kazılmıştı. Bu sebeple Cumhuriyet’in ilk yıllarında yurt dışına arkeoloji öğrenimi görmesi için öğrenciler de gönderilmisti (Toprak, 2010: 27-29).

Kemalist elitlere göre Türkler Anadolu’ya yakın bir zamanda göç etmemişlerdi. Kemalistler Türklerin brakisefal¹ bir ırk olarak Anadolu’da ilk medeniyeti kuran bir millet olduğunu savunuyordu. Bu anlamda Türklerin ilk yurdu başlarda iklimi yaşama uygun olan Orta Asya’ydı. Fakat iklim şartları kötüleşince vaziyet değişmişti. Medeniyeti kuran Türkler olduğuna göre taşı cilalamayı, madenleri işlemeyi, tarımsal metotları bulan millet de Türklerdi. Kemalistlere göre Türkler iklim şartları kötüleşince Orta Asya’dan dünyanın çeşitli yerlerine yayıldı ve gittikleri bölgelere kendi kültürlerini de götürdü. Haliyle bazı bölgelerde otokton yani yerli halk oldular. Bazı bölgelerde ise otokton halk ile karıştılar. Avrupa’da karşılaştıkları halk bu dönemde aşağı seviyede görülen dolikosefal yapıdaki insanlardı. Bu görüşe göre Irak, Anadolu, Mısır, Ege medeniyetlerinin kurucuları da Orta Asyalı brakisefallerdi. Haliyle dönemin Türk milleti de bu soyun devamıydı. Bu durum Kemalistlerin görüşlerini yansıtmaktaydı (Afet, 1939, s. 245-246).

Aslında bu tartışmaların kaynağı daha eskilere dayanmaktaydı. Osmanlı’nın son dönemlerinde Hasan Enver Celâlettin Paşa, Edebiyat-ı Umumiyye Mecmuası’nda yazdığı makalelerde Avrupalıların Türkleri kendilerinden saymadığını ve kendileri için “beyaz ırk, Hint Avrupa ırkı, Kafkas ırkı, Ariler ırkı” gibi tanımlamalar kullanıp, kendilerini üstün bir ırk olarak gördüklerini söyler. Bunun yanında Türk ırkını da sarı ırktan, melez Moğol ırk veya Turan ırkı saydıklarını ve Türkçe’yi de Çin lisanına yakın bir dil olarak gördüklerini belirtiyordu. Celâlettin Paşa Türklerin sarı ırktan sayılmasına karşı çıkarak Türklerin köklü bir millet olduğunu ve dillerinin de tarihi geçmişe dayandığını ifade ediyordu. Bunun yanında o Asya’nın kurumaya başladığını ve bu kuraklık sebebiyle Türklerin dört bir yöne göç ettiklerini bildiriyordu (Şen, 1984: 57-58).

2.2. Afet İnan’ın Tarih Çalışmalarına Katkıları

23 Nisan 1930 tarihinde Ankara’da Türk Ocakları Heyeti’nin daha sonra Halkevi haline gelecek olan binasında 6. Türk Ocakları Kurultayı toplanacaktır. Böylelikle Türk Tarih Kurumu’nun kuruluşuna dair ilk girişim başlamış olur. Türk Ocakları’nın 6. kurultayına Mustafa Kemal Paşa’nın yardımı ile Afet Hanım Aksaray’dan delege olarak katılmıştır. Afet Hanım’ın kurultaydaki konuşmasında hangi konulardan bahsedeceğinin genel çerçevesi bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından çizilmiştir (İnan, 1947: 173-175). Kurultaya katılıp bildiri sunacak olan şahsiyetleri Mustafa Kemal Paşa Çankaya Köşkü’ne davet eder. Eski köşkün yemek salonu kurultayın bir komisyonu haline

1 I. Dünya Savaşı sonrası bilim camiasında genel olarak uygarlığı brakisefal ırk tarafından kurulduğu kabul edilmiştir. Bu dönemde dolikosefal ırk ise daha aşağı bir tanımlamaya karşılık gelmektedir (Toprak, 2011a: 26-27).

gelir. Afet Hanım nutkunu ilk olarak burada okur. Dinleyenler görüşlerini bildirir. Afet Hanım'ın ardından Dr. Reşit Galip ve Prof. S. Maksudi de nutkunu okur. Afet Hanım, bu dönemde Musiki Muallim Mektebi'nde tarih ve yurt bilgisi öğretmenliği yapmaktadır. Nihayetinde 28 Nisan 1930 pazartesi günü kurultay toplantısında söz alan Afet Hanım, Türk tarihinin eski devirlere dayandığına ve Türk milletinin kurmuş olduğu büyük medeniyetlere dair ses getiren konuşmasını yapmıştır. Bildirisinde iki ana konu vardır. Bu konular; *“Türk Ocakları yasasının ikinci ve üçüncü maddelerinin açıklanması ve yeni neşriyata göre medeniyetin menşesinde Türklerin yeri nedir ve ne olmalıdır?”*² sorularına cevap bulmaktır. Afet Hanım'ın konuşmasındaki esas amaç iki başlık altındadır. Türk Ocağı'nın amacının milli şuurun kuvvetlendirilmesine vesile olması bunlardan birisidir. Diğeri ise Türkün menşeinin ve medeniyetinin aydınlatılmasının gerekliliği üzerinedir (İnan, 1947: 176-177).

Afet Hanım daha sonrasında kurultaya Türk tarihinin araştırılması ile ilgili olan kırk imzalı bir önerge vermiştir. Önergede *“Türk tarih ve medeniyetini ilmi bir surette tetkik etmek için, hususi ve daimi bir heyetin teşkiline karar verilmesini ve bu heyetin azasını seçmek selahiyetinin merkez heyetine bırakılmasını teklif ederiz”* ibaresi mevcuttur. Aynı günkü toplantıda yasa encümenine giden raporda 84. madde olarak eklenen metin şu şekildedir; *“merkez heyeti, Türk tarih ve medeniyetini ilmi bir surette tetkik ve tettebbu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir ‘Türk Tarih Heyeti’ teşkil eder.”* Kurultay oy birliğiyle bu öneriyi kabul etmiştir. 16 üyeden oluşan bir heyet ‘Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti’ni kurmuştur. Böylelikle Türk Tarih Heyeti'nin 4 Haziran 1930 tarihli ilk toplantısı Türk kültür ve medeniyetinin kurulması amacına yönelik olacak, tarih çalışmaları teşkilatlı bir hal alacaktır (İnan, 1947: 178-179; İğdemir, 1944-45: 20; Behar, 1992: 126). Atatürk bu dönemde Türk tarihi ile çok ilgilidir. Türkiye topraklarında ve Akdeniz çevresinde bugün yaşayan halkın tarihi kökenini bulmak istemektedir. Afet Hanım ve Mustafa Kemal Paşa'nın isteği Anadolu üzerindeki farklı dönemlere ait olan göç yollarının bulunmasıydı. Ayrıca bu göçlerin Türkler ile bağlantısı da önemli bir konuydu. Anadolu'da Türk tarihinin derinlerde aranması Kemalist kurucu kadronun asil meselesiydi. Bu sebeple tarih çalışmaları resmi bir hal almıştı. Mustafa Kemal Paşa ileride kurulacak olan Türk Tarih Kurumu'nun çalışmalarına büyük ilgi göstermiş ve meclisin açılış konuşmalarında dahi kurumun faaliyetlerinden bahsetmişti. Ayrıca Türk tarihinin ilmi yönden araştırılıp incelenmesini de istemekteydi (İnan, 1947: 178-179; Günaltay, 1939: 273-274; Çambel, 1939: 269-272).

2.3. Kemalist Türk Tarih Tezi; Türk Tarihi'nin Ana Hatları Kitabı

Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti bir yıl sonundaki çalışmaları nihayetinde 606 sayfadan oluşan ‘Türk Tarihi'nin Ana Hatları’ isimli kitabı, yani Türk Tarih Tezi'nin ana metnini hazırlar. Bu eser 1930 tarihinde İstanbul Devlet Matbaası tarafından 100 adet bastırılır. Eser başlığının altında *“Türk Ocağı ‘Türk Tarihi Heyeti’ azalarından Afet Hf. ile Mehmet Tevfik, Samih Rifat, Akçura Yusuf, Dr. Reşit Galip, Hasan Cemil, Sadri Maksudi, Şemseddin, Vâsıf ve Yusuf Ziya Beyler tarafından iktitaf (toplama), tercüme ve telif yolları ile yapılmış bir teşebbüstür”* ibaresi mevcuttur. Atatürk Türklerin medeniyete hizmetlerinin ortaya çıkarılması için Türk tarihinin kapsamlı bir şekilde yazılmasını istemekteydi. Bu dönemdeki bütün çalışmaları taslak olarak görüyor ve zamanla eksikliklerin giderileceğine inanıyordu. Mustafa Kemal Paşa ‘Türk Tarihi'nin Ana Hatları’ kitabından da memnun olmamıştı. Kitabın hatalı olan ve beğenmediği kısımlarını bizzat kendisi düzeltmekteydi. Bu sebeple 1931 yılında İstanbul Devlet Matbaası tarafından ‘Türk Tarihi'nin Ana Hatları’ kitabının müsveddelerinin derlenmesi sonucunda 30.000 adet ‘Türk Tarihi'nin Ana Hatları-Methal Kısmı’ basıldı. Eserde geçen bilgilerin net olmaması ve bu sebeple eserin tepki alma olasılığından dolayı az sayıda basılmıştı. 90 sayfalık bu eserdeki bilgiler ağırlıklı olarak Türklerin kökenini, ana yurtlarını, göçlerini ve Orta Asya Türk Tarihi'ni konu almaktaydı. Eski Çağ medeniyetlerini daha dar bir kapsamda ele alan eserde Osmanlı tarihi ise neredeyse yoktu. Kitabın amacı eserde açık bir şekilde dile getirilmişti. Buna göre eserin girişinde; *“Bu eserin gayesi asırlarca çok haksız iftiralara uğratılmış, ilk medeniyetlerin kuruluşundaki hizmet ve emekleri inkâr olunmuş Büyük Türk Milletine, tarihi hakikatlere dayanan şerefli mazesini hatırlatmaktadır. . .”* ibaresi yazılıydı (Eyice, 1968: 510-511, 515; Uzunçarşılıoğlu, 1939: 349-350; İğdemir, 1944-45: 21-22; Kabapınar, 1992: 143-144; Behar, 1992: 103, 107; Kurban, 2021: 3200-3201). Ayrıca ‘Türk Tarihi'nin Ana Hatları’ kitabının giriş kısmında kitabın neden yazıldığı şu şekilde açıklanmaktaydı;

² Bu maddeler: *“Madde 2: Türk Ocağı'nın amacı ulusal bilincin kuvvetlenmesi, uygar ve sağlıklı olgunlaşma ve ulusal ekonominin gelişmesidir. Madde 3: Cumhuriyet, ulus, çağdaş uygarlık ve halkçılık ideallerini izleyen Türk Ocağı, bu idealleri hayata geçirmekte olan Cumhuriyet Halk Partisi ile devlet siyasetinde beraberdir. Türk Ocağı bu idealleri yaymak ve propagandasını yapmak için bilim, kültür ve sosyoloji alanlarında mücadele ve uğraşı verir.”* (İnan, 2015: 259).

“Şimdiye kadar memleketimizde neşrolunan tarih kitaplarının çoğunda ve onlara mehz olan Fransızca tarih kitaplarında Türklerin dünya tarihindeki rolleri şuurlu veya şuursuz olarak küçültülmüştür. Türklerin ecdat hakkında böyle yanlış malumat alması Türklüğün kendini tanınmasında, benliğini inkişaf ettirmesinde zararlı olmuştur. Bu kitapla istihdaf olunan asıl gaye, bugün bütün dünyada tabii mevkiini istirdat eden ve bu şuurla yaşayan milletimiz için zararlı olan bu hataların tashihine çalışmaktır. Aynı zamanda bu son büyük hadiselerle ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk Milleti için milli bir tarih yazmak ihtiyacı önünde atılmış bir adımdır...” (Afet vd., 2014: 1; İğdemir,1944-45: 22).

Türk Tarih Tezi'ne göre medeniyetin beşiği Orta Asya'ydı. Atı ve birçok hayvanı evcilleştiren, tarımı ve metalleri işleyen insanlar ilk olarak Orta Asya'yı mesken tutmuş Türk brakisefalleriydi. Tezde Türklerin Yontma Taş Devri'ni 12 bin yıl önce atlatmasına rağmen Avrupalıların bu tarihten 5 bin sene sonraya kadar bu dönemi yaşadıkları iddia edilmişti. Bunun yanında Türklerin 7 bin sene öncesine kadar maden devrine geçtikleri, maden işledikleri demirciliği Orta Asya'da yaydıkları ileri sürülmüştü. Türklerin Çin topraklarına ilk girdikleri zaman burada herhangi bir medeniyetin bulunmadığı ve medeniyeti Çin'e Türklerin yaydığı, Hindistan'a girdiklerinde maymuna benzeyen siyah derili insanların bulunduğu ve buralara medeniyeti ilk olarak Türklerin yaydığı belirtilmişti. Ayrıca Türkler Mezopotamya'ya ilk geldiğinde buralarda bataklıkların bulunduğu, bu bataklıkları kurutanların ve kanallar açanların Türkler olduğu ileri sürülmüştü. Bunun yanında daha önce söylenildiği üzere Sümer, Elam gibi medeniyetleri Türklerin kurduğu ayrıca M.Ö. 4 bin dolaylarında Anadolu'da da Etiler, Truva, Lidya, Yunan medeniyeti gibi uygarlıkları oluşturan halkın Türkler olduğu iddia edilmişti. Yunan medeniyetinin oluşumunda Türklerin rolü olduğu görüşü, Avrupa medeniyetinin temellerinin Yunan medeniyetine dayandırılması sebebiyle Batı uygarlığına da bir gönderme amacı taşıyordu. Ayrıca Türk Tarih Tezi'ne göre Truva ve Girit'te bulunan eserler Doğu Hazar kökenli Türklere ait eserlerdi. Roma İmparatorluğunun kuruluşunda bile Türk etkileri vardı. Bu iddiaya göre Orta Asya'dan Anadolu'ya geçen Türkler buradan da İtalya'ya geçmişler ve Etrüskleri oluşturmuşlardı. Yine teze göre Asya'dan Anadolu'ya ve oradan da Avrupa içlerine giden Türkler buradan da İngiltere ve İrlanda'ya kadar ulaşmışlardı. Tezin iddiasına göre bu dönemde Avrupa'da bir karışıklık mevcutken Türkler bakır, tunç ve demir işleme tekniklerini yerli halklara öğretmişler ve maden çağına Avrupa'yı atlatmışlardı (Afet vd., 2014: 17-18,19,20; Akman , 2011: 98-99-100).

Türk Tarih Tezi Orta Asya'da binlerce yıl boyunca var olan ve gelişmiş bir medeniyet kuran brakisefal varlığını iddia etmekteydi. Tez Ön ve Orta Asya brakisefallerinin kuraklık ve ekonomik sebeplerden dolayı dünyanın çeşitli yerlerine göç ettiği konusunu ele alıyordu. Türk Tarih Tezi' nin ortaya çıkmasında İtalya, Ermenistan ve Yunanistan gibi devletlerin Anadolu üzerinde hak iddia etmeleri üzerine Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu ispatlama çabaları, emperyalist devletlerin kendilerinden olmayan milletleri ötekileştirmelerine karşı Türk milletine moral sağlamak amacıyla şanlı bir tarih yazılması, ulus devlet inşası çalışmaları, seküler ve milli bir tarih yazımı amaçları doğrultusunda yeni rejimin Osmanlı ve İslam geçmişiyle bağlarını koparmak istemesi gibi gerekçeler etken olmuştu. Kemalist tarih çalışmaları Anadolu'nun ilk çağlardan beri otoktan (yerli) halkının Türkler olduğunu ispatlamayı amaçlıyordu. Tarih çalışmaları ile ulus devlet inşası için yeni rejime, devlete ve yapılan inkıplara bağlı bir yurttaş yetiştirmek de istenmekteydi. Ayrıca Batı kaynaklarının Türkleri ötekileştirerek ikinci sınıf bir millete indirgemesine karşı bir savunma niteliği de taşıyordu. Bu amaçla Türklerin sarı ırktan değil de beyaz ırktan olduğu ispat edilmeye çalışıldı. Anadolu'da köksüzlük probleminin çözülmesi ve Türklerin kadim bir ırk olduğunun ispatlanması yönetim için önemli bir konuydu. Kemalist seçkinler Türklerin Batı medeniyetinin bir parçası olduğunu ispatlamak için Türk ve Dünya tarihini abartılı bir şekilde yeniden yorumluyordu. Medeniyetin başlangıcının Türkler sayesinde olduğunun ispatlanması için tarih, antropoloji ve arkeoloji devlet destekli bilimler haline getirilerek bu yönde çalışmalara girildi. İlk Çağ uygarlıklarının kökeninin Türkler ile bağlantısı, Ön-Orta Asya'dan Anadolu ve Mezopotamya'ya yapılan göçler ile bu göç yollarının bulunarak ispatlanması gerekliydi. Bu çalışmalar sonuca bağlanırsa Batıların gözündeki barbar Türk algısı bertaraf edilecekti (Metin, 2005: 83; Yıldırım, 2015: 326; Kurban, 2021, 3199-3202).

Bu dönemde Türk Tarih Tezi'ne eleştiriler de yöneltilmişti. Tez'e yöneltilen eleştiriler; Orta Asya'nın tarihten önceki devirlerde kurduğu mevzusu, Türkistan'ın eski bir kültür yerleşimi ve Türklerin ana yurdu olduğu görüşü, brakisefal ırkın vatanının Orta Asya olduğu, Mısır gibi bölgelerin Türkler tarafından işgal edildiği, Sümerlilerin ve diğer ön Asya kavimlerinin Türklüğüne dair meseleler olmuştu (Günaltay, 1938: 339). Bu meselelerin yanında tezin dünya medeniyetine hizmetleri konusunda Türkleri ön plana çıkarmasına rağmen Osmanlı ve

Selçuklu medeniyetlerini ayrıntılı bir şekilde ele almayı daha çok İlk Çağ medeniyetlerini Türk soyuna bağlamak için çaba harcaması ve tezin aceleci bir halde yazılması da eleştirilere konu olacaktı. Ayrıca tezin kaynakları içerisinde birincil el kaynakların azlığı da tezin güvenilirliği konusunda ön yargılara sebep olmuştu. Bu eleştiriler Kemalisterce ayrı ayrı bilimsel kanıtlar gösterilerek cevaplandırılmaya çalışıldı. Kemalistlere göre brakisefallerin merkezi Orta Asya'ydı ve brakisefaller Dünya'ya bu bölgeden yayılmıştı. Haliyle Türklerin de brakisefal olduğu izah edilmek isteniyordu. Teze göre Orta Asya'dan tarımı bilen, hayvanları ehlileştiren ve maden işleyebilen insanlar Mezopotamya bölgesine gelerek yerli halka bilgilerini aktarmıştı (Günaltay, 1938: 340, 345-352; Behar, 1992: 103-104, 107; Kurban, 2021: 3204-3206). Kemalistler, Sümerlilerin Mezopotamya'nın yerli halkı olmadığını ve bu bölgeye sonradan geldiklerini iddia ediyorlardı. Ayrıca onları brakisefal olarak tanıtıyorlar ve görünüş itibarıyla de Türklere benzediğini dile getiriyorlardı. Bu söylemler bilim camiasında geçerliydi ve Sümerlilerin Mezopotamya'ya sonradan geldiklerinin doğruluk payı büyüktü. Ayrıca Sümerlilerin Mezopotamya bölgesine göç etmeden önce geldikleri coğrafya itibarıyla proto Türklere ile etkileşime girmiş olma olasılığı vardı. Kemalistler Sümerlilerin giyimlerinin, mabetlerinin ve kültürlerinin Türklere benzediğini; Ön Asya mintikasında madenin bol bulunması sebebiyle madencilikçi Ön Asya'da öğrendiklerini iddia etmekteydi. Bu durumu dayanak olarak gösteren Kemalistler Sümerlileri Türk saymaktaydı (Günaltay, 1938: 354, 358-359). Ayrıca Kemalistler bu görüşe dayanarak Elamlılar, Subariler, Gutiler, Huriler, Mitanniler ve Etiler'i de Türk kabul ediyordu (Günaltay, 1938: 364-365).

Bütün bu görüşler Türk Tarih Tezi'nin ana metni olan Türk Tarihi'nin Ana Hatları kitabında toplanmaktaydı. Türk Tarihi Ana Hatları kitabının müsveddeler halinde sonradan basılan kısmında ağırlıklı olarak Orta Asya Türk Tarihi ve Türklerin medeniyete hizmetleri konusunu ele alınmıştı. Bunun yanında Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu tarihine de ayrıca değiniliyordu. Yazarlar kendi uzmanlık alanına göre bölüm bölüm çalışmalar yapmıştı. Bu çalışmalar Atatürk'ün Çankaya Köşkü'ndeki kütüphanesinde yakından takip edilmekteydi. Türk Tarihi'nin Ana Hatları eserinin müsveddeleri 1933, 1936, 1937, 1938 ve 1940 yıllarında da basılmaya devam etti. 1937 yılında yayımlanan Belleten'de dahi bu müsveddeler yayımlanıyordu (Eyice, 1968: 516-520; Uzunçarşılı, 1939: 349-350).

2.4. I. Türk Tarih Kongresi

10 Nisan 1931 tarihinde Türk Ocakları'nın olağanüstü kurultayı toplanır ve kurultay Türk Ocakları'nın kapanması ile sonuçlanır. "Türk Ocakları Türk Tarihi Tetkik Heyeti" 12 Nisan 1931 tarihinde 16 kişiden oluşan bir heyet ile "Türk Tarihi Tetkik Heyeti"ni kurar ve yönetim kurulunu seçer. Kurul Dernek Kanunu'na göre cemiyet statüsü kazanmak için İç İşleri Bakanlığı'na başvurur. İç İşleri Bakanlığı dilekçe üzerine "Unvan ve maksadı tesisi yukarıda yazılı olan 'Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin nizamnamesi tevdi edilmiş olduğundan, Cemiyetler Kanunu'na tevfikan iş bu ilm-ü haber verildi" kaydı ile 15 Nisan 1931 tarihinde Cemiyet'i yasalastırır. 1935 tarihine gelindiğinde cemiyetin ismi "Türk Tarih Kurumu"na çevrilecektir. Kurumun 12 maddelik tüzüğü vardır. İlk maddede "Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin yüksek himayeleri altında ve Ankara şehrinde 'Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti' adlı ilmi bir cemiyet kurulmuştur" ibaresi yer alır. Bunun ardından Mustafa Kemal Paşa kuruma liseler için bir tarih kitabı serisinin hazırlanması talimatını verir. 19 Temmuz 1931 tarihinde başkan Tevfik Bıyıklıoğlu, Türk Ocağı binasının doğu salonunda Atatürk başkanlığında yapılan toplantıda 13 kişilik bir komisyonun hazırladığı liseler için yazılan tarih serisinin ilk cildini Mustafa Kemal Paşa'ya sunar. Bu tarih serisi Türk Tarih Tezi ile benzer içeriktedir. Eserin III. cildinde Osmanlı Devleti ve İslam tarihi yoğun eleştiriye tabi tutulmuştur. Eserin IV. cildindeyse Türkiye Cumhuriyeti Tarihi konu alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa eserin müsveddelerini Milli Eğitim Bakanı Esat Bey'e vererek kitabın basılmasını ister. Daha sonra geleceğin 'Türk Tarih Kurumu' Dolmabahçe Sarayı'ndaki bürosunda tarih serisinin diğer ciltlerini hazırlamak için işe koyulur. (Haberler, 1981: 343-344; Kabapınar, 1992: 146, 153-158 ; Afet, 1939: 243; Uzunçarşılı, 1939: 351; İğdemir, 1944-1945: 22; DABCA, 30.10.0.0-26.147.10 (29.09.1931); DABCA, 490.1.0.0-1174.122.1 (14.09.1937)). Liseler için basılan IV ciltlik tarih serisi 1932 yılının Ocak (İkincikanun-Kanunisasi) ayında Paris'te toplanan "Beynelmillel Tarih Tedrisatı Kongresi"nde tanıtılmıştır. Bu durum Kemal elitlerin tarih anlayışını uluslararası bir camiada duyurmak istediklerinin göstergesidir. Ortaokullar için çıkarılan kitapların ağır gelmesi dolayısıyla 2 yıl sonra ortaokullar için üç ciltlik tarih kitapları ve ilkokullar için de yeni kitaplar çıkarılır (Kabapınar, 1992: 162; Göker, 1938: 13, 17; Behar, 1992: 108). Bu eserler 1930-1939 yılları arasındaki okul çağında olan çocuklara Kemal tarih anlayışını öğretmek için kullanılacaktır (Eyice, 1968: 515).

Kemalist elitlerin tarih anlayışının öğretilmesi için tarih öğretmenlerine 1932 yılında bir kurs düzenlenmesi kararı alınır. Maarif Vekâleti tarafından 2-11 Temmuz 1932 tarihinde Ankara Halkevi'nde verilen "Tarih Öğretmenleri Kursu" sonradan I. Türk Tarih Kongresi ismini alır. Kongre dönemin Maarif Vekili Esat Bey'in nutku ile açılır (Metin, 2005: 86; Kabapınar, 1992: 162; Haberler, 1981: 344; Cumhuriyet, 3 Temmuz 1932: 1,6; İğdemir, 1944-45: 23). I. Türk Tarih Kongresi'nin ana amacı Kemalist seçkinlerin tarih anlayışının yeni nesil öğretmenlere anlatılmasıdır (Toprak, 2011b: 17; Toprak, 2015: 153). Bu sebeple katılımcıların büyük çoğunluğu lise ve ortaokul öğretmenleridir. Bunun yanında üniversite Profesörleri, asistanlar ve çoğunluğu milletvekili olan Türk Tarih Kurumu üyesi de katılımcılar arasındadır (Behar, 1992: 119). Afet Hanım, I. Türk Tarih Kongresinin açılış konuşmasını yapar. "Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde..." isimli bildirisi evrenin oluşumundan ve ilk canlıların ortaya çıkışından başlayarak Türklerin medeniyete hizmetleri konusu üzerinde yoğunlaşır. Bildirinin ana teması Orta Asya'nın otoktan (yerli) halkının kimler olduğuna ve Orta Asya'da tarihten önceki devirlerde gelişmiş bir medeniyetin kurulduğuna dairdir (Cumhuriyet, 3 Temmuz 1932: 5; Cumhuriyet, 4 Temmuz 1932: 5). Afet Hanım bildirisinde 1930 tarihinde yayınlanan Prof. Rene Gerin'e ait olan 'Les Hommes-Avant l'Histoire' eserinden yararlanmıştı. Gerin, Avrupa'da Neolitik devirden itibaren bu bölgeye sonradan gelen brakisefal bir ırkın görülmeye başladığını, Anadolu ve Yunanistan gibi bölgelerde medeniyeti kuran halkın da bu bölgeye sonradan farklı bir yerden göç ettiğini söylemekteydi. Bunun yanında Afet Hanım, Prof. Eugene Pittard'ın 'Les Rece Histores' isimli eserinden de faydalanarak, Neolitik devirden hemen önce brakisefal ırkların Avrupa'da görülmeye başladığını ve bu ırka Homo Alpinus yani Alp adamı denildiğini belirtiyordu. Afet Hanım, Antropolog Jak dö Morgan'ın 1924 yılındaki 'L'humanite Prehistorioe' isimli eserini kaynak göstererek; Anadolu, Kıbrıs, Girit, Yunanistan gibi eski yerleşim yerlerinde medeniyeti kuran halkın 4000 sene önce Avrupa'dan değil de Asya'dan göçtüğü bilgisini veriyordu. Afet Hanım, Türk Tarih Tezi'ne kanıt olarak Prof. Abel Rey'in ve atın ehlileştirme serüvenini araştıran Andre Berthold'un görüşlerinden de destek alıyordu. Bildirisinde Orta Asya'da Altay-Pamir yaylalarının Türklerin ilk yurdu olduğunu ve Milattan 9000 sene öncesinde beyaz tenli brakisefal Türklerin bu bölgede gelişmiş bir kültür merkezi kurduğunu söylüyordu. Ayrıca Türklerin 400 çadırlık bir aşiretten oluşmadığını aksine Türklerin binlerce yıllık gelişmiş bir medeniyet oluşturan, yüksek kabiliyetli bir ırk olduğunu belirtiyordu. Afet Hanım, Anadolu'yu sahiplenme konusunda "Şunu iyi bilmek lazımdır ki, kadim Etilerimiz, atalarımız, bugünkü yurdumuzun ilk ve otoktan sakini ve sahibi olmuşlardır. Burasını binlerce yıl evvel ana yurdunun yerine, öz yurt yapmışlardır. Türklüğün merkezini Altaylardan Anadolu-Trakya'ya getirmişlerdir. Türk Cumhuriyeti'nin sarsılmaz temelleri bu öz yurdun çökmez kayalarındadır" demekteydi (Cumhuriyet, 4 Temmuz 1932: 5-6). Afet Hanım'a göre Türkler 400 çadırlık bir aşiretten gelmemiş, üstün bir kabiliyete sahip bir ırktan var oluşmuştu. Afet Hanım, bu durumu şu sözleriyle dile getiriyordu "Bugün Türk Çocukları biliyor ve bildirecektir ki, onlar 400 çadırlı bir aşiretten değil, on binlerce yıllık Ari medeni yüksek bir ırktan gelen yüksek kabiliyetli bir millettir." Bunun yanında Afet Hanım, Orta Asya'nın otoktan (yerli) halkının Türk olduğunu belirtiyor ve Anadolu'da yaşayan Hititler'den Etiler olarak bahsedip, Etiler'in Türklerin atası olduğunu vurguluyordu (Toprak, 2011b, s.24). Afet Hanım, Kemalist seçkinlerin söylemini en iyi temsil eden tarihçilerin başındaydı. O, Kemalistlerin Türk tarih anlayışını şu şekilde dile getiriyordu; "beşeriyetin en yüksek ve ilk medeni kavmi, vatani Altaylar ve Orta Asya olan Türklerdir. Türk medeniyettir, Türk tarihtir." Ayrıca Afet Hanım, kadim Mezopotamya uygarlıklarından, Sümerliler'e, İtalya'daki Etrüskler 'den, Eski Anadolu'da Hititlere kadar bütün bu toplulukların Türk olduğunu ileri sürüyor ve bu görüşü savunan Avrupalı uzmanların bulunduğunu belirtiyordu (İnan, 1947: 176- 178). Afet Hanım'ın bu görüşleri Anadolu'da İlk Çağ uygarlıklarının Türk sayılması konusuna odaklanıyordu. Kongre bildirisinde Fransa'da Henri Berr'in temsil ettiği sentezci tarih anlayışı tebliğe yansımıştı. Bunun yanında bildirilerinde sadece Reşit Bey (Galip) ile birlikte Afet Hanım dipnot kullanmıştı. Afet Hanım'ın tebliği okullarda ders kitabı olarak işlenen tarih serisinin benzeriydi (Toprak, 2011b: 20; Toprak, 2015: 154).

Kongrede Türk kültür ve tarihine, Türk diline ve Türk ırkına dair farklı bakış açıları sergileyen katılımcılara büyük tepki gösterilmekteydi (Behar, 1992: 122). Bu sebeple kongre hararetli bir şekilde geçmişti. Hasan Cemil (Çamlıbel) ile Köprülüzade Fuat Bey, Reşit Galip Bey ile Zeki Velidi Bey (Togan) arasında küçük çaplı tartışmalar yaşanmıştı (Vakit, 8 Temmuz 1932: 1-2; Metin, 2005: 86-90). Reşit Galib'in 'Türk İrk ve Medeniyet Tarihine Umumi Bir Bakış' isimli konferansı Türklerin göç olgusu ile Akdeniz, Ege, Anadolu uygarlığının yatırımcıları olarak buralarda medeniyet kurduklarına dairdi. Zeki Velidi Bey, Türklerin Orta Asya'dan kuraklık sebebiyle göç ettiği görüşüne karşı çıkmıştı (Metin, 2005: 86-90). O, Orta Asya'nın tarihi dönemlerde kurduğu söylemlerinin gerçeği yansıtmadığını, Asya'dan yapılan göçlerin kuraklık sebebiyle olmadığını, yeri tespit edilmesine rağmen

ismi bilinmeyen birçok şehrin bulunduğunu ve bu şehirlerin kum altında kalmadığını iddia etmişti (I. TTK, 1932: 375; Cumhuriyet, 4 Temmuz 1932: 3). Bu görüşe karşı Reşit Galip Bey, Orta Asya'da tarihten evvel ve tarihten sonraki devirlerde kuraklık olduğunu savunmuştu. Reşit Galip Bey Orta Asya'daki şehirlerin kuraklık sebebiyle terkedildikleri ve yerlerinin bilinmediği konusunda ısrarcı olmuştu. (I. TTK, 1932: 377, 378-388; Cumhuriyet, 4 Temmuz 1933: 3; Akşam, 8 Temmuz 1932: 2)

Kongrede Zeki Velidi Bey, bazı Türk şehirlerinin de yerlerinin belli olduğuna dair görüşünü bildirmiştir. Zeki Bey'e itiraz eden bilim insanlarından birisi de Prof. Sadri Maksudi Bey olmuştur. Özellikle yeri belli olmayan şehirler konusunda Otrar, Cent, Yangı-Kent, Sağnak, Atlak, Atbaş, Almalık, Balasagun, Talas, Kulan, Barshan, Sus, Suyap, Nüzket, Şelci, İlibalık, Süt Kent gibi şehirler tartışmanın konusudur. Maksudi Bey sadece Otrar, Cent, Yangı-Kent, Sağnak gibi şehirlerin tarih kitaplarında yeri belli olmayan kentlerden sayılmadığını ve yerlerinin belli olduğunu söyler (Maksudi, 1932: 389-390). Buna karşı Zeki Velidi Bey, Atlak, Atbaş, Almalık, Balasagun, Talak, Kulan, Barshan, Sus, Suyap, Nüzket, Süt Kent, İlibalık, Şelci gibi şehirlerin harabelerinin mevcut olduğunu ve yerlerinin belli olduğunu iddia eder. Maksudi Bey ise bu şehirlerin yerlerinin belli olmadığını belirtir (Maksudi, 1932: 390-398). Daha sonra tartışmaya giren Şemsettin Bey de kuraklık meselesinin gerçeği yansıttığını ve Çin üzerine seferlerin bu sebeple yapıldığını dile getirir. Bu tartışmaların ardından kuraklık meselesi son bulur. Fakat Zeki Velidi Bey'e karşı kongrede cephe alınmıştır (Maksudi, 1932: 398-400; I. TTK, 1932: 389-398; Cumhuriyet, 4 Temmuz 1932: s.3; Behar, 1992: 123, 145-146). Zeki Velidi Bey, 8 Temmuz 1932 tarihinde İstanbul Darülfünun'daki kürsüsünden istifa etmiş ve ardından ülkeden ayrılmıştır (Özkul, 2019: 46-47).³

I. Türk Tarih Kongresi İlk Çağ Anadolu uygarlıklarını Türk soyuna bağlama meselesine odaklanmıştı. Türklerin İlk Çağ Anadolu uygarlıkları ile bağlantısı kurulabilirse Türklerin medeniyete olan hizmetleri ortaya çıkarılabilir. Etiler (Hititler) gibi Anadolu'da gelişmiş bir medeniyeti meydana getirmiş bir halkın Türk soyuna bağlanması, Türklerin Anadolu'daki tarihini daha eski dönemlere götürebilecekti. Ayrıca Türklerin barbar olduğu algısının aksine Türklerin medeniyete olan hizmetleri ortaya çıkarılabilecekti. Bu anlamda kongrede Samih Rifat Hititçe ile Türkçe arasındaki kelimelerin benzerliklerine vurgu yapmıştı. Hititlerin Anadolu'ya 'Hata' ismini verdiklerini, Türklerin Çin bölgesindeki yerleşimleri de 'Hata' olarak adlandırdıklarını söylemişti. Bu anlamda iki kelime arasındaki bağ delil olarak gösterilmiş ve Etiler, Türklerin ataları sayılmıştı (I. TTK, 1932: 472). Bunun yanında Kongrede 'Naşili' kelimesinin Naş şehrine mensup kişi olduğu ve ayrıca Hattili, Luvili, Hurruli gibi kelimelerin de benzer yapıda bulunduğu belirtilmişti. Samih Rifat, kongrede Etilerin Türkler gibi Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden 'brakisefal alpli' yapıda olduğunu söylemişti. (I. TTK, 1932: 474).

Özellikle Eti (Hitit) imparatorluğu Anadolu bir kavim olarak Türk Tarih Tezi'ne ve uygarlığı yaratan Türk mitine en uygunu olarak seçilmişti. Çünkü Etiler Anadolu'nun büyükçe bir bölümünde hâkimiyet kurmuştu. (Özkul, 2019: 42-43). Kemalistler, Alacahöyük'te yaptıkları kazılarda gün yüzüne çıkarılan güneş kursları ile dini ritüel için kullanıldığı varsayılan geyik heykelleri gibi çeşitli hayvan figürlerini de kanıt göstererek Etilerin ve içerisinde yaşayan toplulukların Orta Asya kökenli olduğu konusunda ısrarcı olmuştu. Onlara göre bu işaretlerin benzerleri Orta Asya'da yaşayan atlı göçebelerde de bulunmaktaydı. Benzer şekilde dişi kurt ve dişi geyiğin hem Anadolu'da hem de Orta Asya'da kutsal ve saygın kabul edilişi bu görüşe dayanak olarak gösterilmişti (Koşay, 1937: 531-532; Ulus, 28.03.1938: 5). Eti İmparatorluğu ile Türklerin alakası üzerinde uzunca süreler durulmuştu. Benzeri şekilde henüz 1922 yılında Matbuat Umum Müdüriyet-i Umumiye tarafından çıkarılan "Pontus Meselesi" isimli bir kitap Yunanlıların ve Ermenilerin Anadolu üzerindeki tarihsel meşrutiyetine karşı Türklerin Etiler ile akraba olduğuna değinmekteydi. Daha önceki dönemlerde Şemsettin Sami de Anadolu halklarının Türklüğü konusundan bahsetmişti. Bu anlamda Türk Tarih Tezi'nin amaçlarından birisi ulusal türdeşliği sağlamak olmuştu (Özkul, 2019: 42-43). Bu sebeple Kemalistler Hititlerin sadece Anadolu bir kavim değil aynı zamanda Türkler gibi Orta Asya kökenli bir kavim olduklarını iddia ediyordu. Aynı durum Sümerliler ve Elamlılar için de geçerliydi. Özellikle Hititler ve Sümerlilerin medeniyeti, Avrupa medeniyetinin başlangıcını Yunan medeniyeti ile özdeşleştiren görüşlerin aksine çok daha eski bir medeniyetti. Onların söyleminde Sümerliler, Türkler gibi Asya'dan geçerek Mezopotamya'ya

³ 1927 yılında İstanbul Üniversitesi'ne tayin edilen Zeki Velidi Togan, 1932 yılındaki I. Türk Tarih Kongresi'nden sonra ülkeyi terk etmiştir. 1937 yılındaki II. Türk Tarih Kongresi'ni Ulus Gazetesi'nden takip eden Togan, Afet İnan'a yazmış olduğu mektubunda Türkiye'ye dönmek ve milli tarih çalışmalarına yardımcı olmak istediğini belirtir. 1939 yılında Türkiye'ye dönecek olan Togan, 1948 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Türk Tarihi Kürsüsü'ne Profesör olarak tayin edilir. Aynı kürsüye 1957 yılında da Ordinaryus Profesör olarak tayin edilecektir (DABCA, 30.11.1.0-30.2.5 (15.01.1927); DABCA, 180.9.0.0-90.435.11 (22.01.1927); DABCA, 30.11.1.0-202.34.16 (29.12.1948); DABCA, 30.11.1.0-263.3.17 (26.01.1957); MSBATA-ZB, Atatürk Koleksiyonu, 110.9.1.11-39.0.100 (20.12.1937).

gelmiş bir kavimdi. Kemalistler, Elam ve Sümer resimli çömlüklerinin Türkistan coğrafyasında görüldüğünü ileri sürmekteydi. Kongrede Hititler de olduğu gibi Elam ve Sümerlilerin dillerinde de Türkçe ile benzer yapıda kelimeler olduğuna değinilmişti. Asya merkezli İran üzerinden ilerleyen bir göçün Mezopotamya'dan Suriye'ye ve oradan da Mısır'a kadar geldiği bu bölgede büyük bir medeniyet kurduğu iddia edilmişti. Türklerin kökeninin Hititler ve Sümerliler ile özdeşleştirilmesi Türklerin ikinci sınıf bir ırktan ziyade medeniyete büyük katkıları olan bir kavim olarak algılanmasını sağlayacaktı. Kongrede Türkleri 'sarı ırktan' ve 'Mongol' yapıda sayan görüşe karşı büyük tepki gösterilmiş ve Türklerin brakisefal yapıda beyaz ırka mensup bir kavim olduğu belirtilmişti (Candar, 1934: 6, 10; I. TTK, 1932: 449-457, 476-477; Koşay, 1939, s. 364-365).

Kongre'de Kemalist tarih çalışmalarının 1930'lu yıllarda merkezinde olacak olan fiziki antropolojiye de yer verilmişti. Bu dönemde Cumhuriyet'in kuruluş yıllarındaki ulus devlet inşasının amacı olan kültürel kimlik bir yana bırakılıyor ve yerini etnik temelli yeni ulus inşa anlayışı alıyordu (Toprak, 2011b: 17; Toprak, 2015: 150). Bu doğrultuda Dr. Şevket Aziz (Kansu) Anadolu'da yaptığı antropolojik çalışmasında 25 Türk kadını ve 25 Türk erkeğinin kafasını ölçmüştü. Bu dönemde Fransa'da Alp adamı diye tabir edilen insan tipi gündemdeydi. Şevket Aziz Bey, Fransa'daki Alp adamının kökenini brakisefal bir yapıda gördüğü Anadolulu Türk köylüsüne bağlıyordu. Fransa'daki bu insan tipinin Anadolu'yu köprü olarak kullanıp Avrupa'ya geçtiğini ve gerçek vatanının da Orta Asya olduğunu dile getiriyordu (I. TTK, 1932: 276-277). Bildirisinde Şevket Aziz Bey ölçüm yaptığı bir Türk ailesinin özelliklerini kanıt olarak göstermişti. Aziz Bey tebliğinde: *"Ankara'nın biraz şimalinde 'Bağlum' köyünden Abdullah', kadını ve küçük yavrusunu takdim ediyorum. İşte ince ve uzun burunlu brakisefal ve antropoloji kitaplarında bu karakterde tavsif edilen halis dağlı adam, Alp adamı, Türk adamı. Abdullah, koyu olmayan gözlerle, buğdaydan daha açık renkli kumral bıyıklara ve beyaz bir tene sahiptir. Fakat işte yavruları, saçları altın renkli olan bu yavru Türk ırkına mensuptur. İşte Alp adamı. Orta Asya'dan gelmiş olan adam, bizim ecdadımıza bağlı olan adam..."* demektedir (I. TTK, 1932: s.278).

3. 1930'LU YILLARDA TARİH, ARKEOLOJİ VE ANTROPOLOJİ ALANINDAKİ DİĞER ÇALIŞMALAR

3.1. Türk Tarih Kurumu'nun Faaliyetleri

Bu dönemde antropolojinin yanı sıra arkeoloji de Türklerin etnik kökenini Anadolu'da daha eskilere götürebilmek için önemli bir araçtı. Bu sebeple Anadolu uygarlıklarının ortaya çıkarılan kalıntıları Türk Tarih Tezi'ne kanıt bulma açısından Kemalistlerce büyük önem arz etmekteydi. Ayrıca Tarih çalışmalarının uluslararası çapta duyulması için birtakım çalışmalar içine girildi. Bu amaçla Cenevre'de Piri Reis'in Dünya haritasının yanında Alaca Höyük hafriyatı hakkında da konferans verildi. Henüz 1932 yılının Ağustos ayında Londra'da Prehistorik ve Protoistorik İlimler Birinci Beynelmillel Kongresi'ne katılım sağlanmıştı. Muzaffer (Göker) Bey 1932 yılında Paris'te toplanan Beynelmillel Tarih Tedrisatı Kongresi'ne katıldı. 1934 yılında ise Londra'da Antropoloji ve Etimoloji İlimleri Birinci Enternasyonal Kongresi'ne, 1934 yılında Sofya'daki IV. Beynelmillel Bizans Tetkikleri Kongresi'ne, 1935 yılının Eylül ayında da Leningrat'ta ve Cenevre'de toplanan Beynelmillel Arkeoloji Kongreleri'ne bilimsel tebliğler sunmak üzere TTK adına katılım sağlandı. TTK tarafından Alacahöyük'te yapılan hafriyatlarda elde edilen bilgiler, buluntular ve kafatasları üzerindeki analizler 1936 yılında Oslo'da Prehistorik ve Protoistorik İlimler İkinci Enternasyonal Kongresi'nde sunuldu. Bu tarihte Cenevre'de Alacahöyük hafriyatı hakkında bilgi vermek için arkeoloji kongresine katılım sağlandı (Göker, 1938: 16; DABCA, 490.1.0.0-1174.122.1(14.09.1937)). Buna ek olarak 1937 yılında Bükreş'te toplanan 17. Beynelmillel Preistorik Arkeoloji ve Antropoloji Kongresi'ne Türkiye'den bir heyet katıldı. Bu heyet TTK Asbaşkanı Afet Hanım, Prof. Yusuf Ziya Özer ve Ankara Tarih, Dil ve Coğrafya Fakültesi etimologlarından Prof. Hasan Reşit Tankut ile Bayan Güner'den oluşmaktaydı. Afet İnan kurumun arkeoloji faaliyetleri hakkında konferans vermiş ve "200 Türk Kadını üzerinde Antropometrik Tetkikler" isimli konferansını sunmuştu. Bunun yanında kurumun arkeoloji faaliyetleri hakkında arkeolojik olarak elde edilen eşyaları tanıtmıştı (Göker, 1938: 16). Ayrıca 1937 yılında Paris'te Beynelmillel İlimler Tarihi Akademisi'nin çalışmaları için katılım sağlanmıştı. 1938 yılında Kopenhag'daki antropoloji kongresine, Zürih'te Tarihi İlimler VIII. Beynelmillel Kongresi'ne, Brüksel'de Beynelmillel XX. Oryantalistler Kongresi'ne ve Cenevre'deki arkeoloji kongrelerine katılım sağlanmıştı (DABCA, 490.1.0.0-1174.122.1 (14.09.1937)).

Türk Tarih Kurumu, 1930'lu yıllarda Türk Tarihinin Ana Hatları eserine benzer şekilde alanında uzman tarihçiler tarafından yazılan müsveddeleri kitap olarak bastırmaya devam etmiştir. Bu doğrultuda 1937 yılında VIII. serinin I. cildinde, İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Prof. Şemsettin Günaltay'ın; Yakın Şark eseri, 1940 yılında basılan Prof. Yusuf Akçura'nın; Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri (XVIII-XIX yy), Prof. Sadri Maksudi Aksal'ın; Orta Asya Türk Devletleri eseri, Prof. Yusuf Ziya Özer'in; Eski Mısır eserleri bu müsveddelerden bazılarıdır. Ayrıca Türk Tarih Kurumu, Türk tarihi için yararlı olabilecek Ebu Reyhani Biruni'nin; Malil Hint, Prof. Gelb'in; Eti Hiyeroglifleri, Başkiri'ın; Rusya Türklerinin güzel Sanatlar Kültürü, Zayti Ferenc'in; Türk Tarihini alakadar eden muhtelif yazıları ile vesikaları, Seroşevsky'nin; Yakutlar, Brandenstein'in; Etrüsklerin Menşei, Reşidüddin'in; Camiüttevarih, İbn-i Şeddad'ın; Sultan Baybars gibi yabancı eserlerini de Türkçe 'ye tercüme ettirmiştir (Göker, 1938: 14; DABCA, 490.1.0.0-1174.122.1 (14.09.1937). Ayrıca Remzi Oğuz Arık tarafından da Alacahöyük hafriyatının 1935 yılı raporu ile Hamit Koşay'ın Alacahöyük hafriyatının 1936 raporları bastırılmıştır (Göker, 1938: 16; Eyice; 1968: 520-521).

1930'lu yıllarda Kemalist elitler benimsedikleri tarih anlayışının yanında antropoloji ve arkeolojiye de büyük önem vermekteydi. Bu bilimlerin daha sistemli hale getirilmesi için 1936 yılında Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi açılmıştı. Bu fakülte Kemalist elitlerin milli tarih çalışmalarının kalesi konumundaydı (Toprak, 2011: 17; İnan, 1947: 178-179). Bunun yanında Türk Tarih Kurumu (TTK) 1930'lu yılların ortalarında çalışmalarına son hızla devam etmekteydi. TTK Anadolu tarihini araştırılması konusunda Halkevleri gibi devletin farklı kurumlarından yardımlar da almaktaydı (DABCA, 490.1.0.0-4.18.4 (14.07.1938). Kurumun yapmış olduğu faaliyetlerin kamuoyuna duyurulması için bir yayın organının gerekli olduğu düşünülmüştü. Kurumun çıkaracağı yayın organına isim bulabilmek için Kemalist elitler yoğun mesai harcamıştı. Uluğ İğdemir⁴, 1936 yılının Kasım (İkinci Teşrin-Teşrin-i Sani) ayında TTK Asbaşkanı Afet İnan'ı kurumun faaliyetleri hakkında bilgilendirmek için Çankaya'da ziyarete gitmiştir. Atatürk de görüşülen konular hakkında izahat istemiştir. Afet İnan, Atatürk'ü bilgilendirdikten sonra çıkarılan bültenle bir isim bulmanın gerekli olduğunu söylemiştir. Bu esnada Atatürk, bülten kelimesinin ne demek olduğunu sorar. Bunun için Fransızca Larousse'a bakılır. Kelimenin İtalyanca 'bulletino' sözcüğünden geldiği yazılmıştır. Daha sonrasında Fransız Latin dillerinin etimolojik lûgatlarına bakılmıştır. Latince olarak kelimenin 'bulla' kelimesinden gelme ihtimali üzerinde durulur. Bu kelimenin Latince olarak Etrüskçe'den gelmiş olma konusu tartışılır. Atatürk bu durumun ardından Pekarski'nin Yakut lûgatını ister. Yakut lûgatında bu kelimeye benzeyen 'belieten' kelimesi mevcuttur. Daha sonra kelime Türkçe'deki benzerleri ile karşılaştırılır. Kelime "bel, belge, belli, bellemek" sözcükleri ile benzer anlamdadır. Bu anlamda 'bulletin' sözüne en yakın 'Belleten' kelimesi bulunmuş ve kabul edilmiştir (İğdemir, 1939: 355-356). 'Belleten' isminin kökeninin Türkçe olması için büyük özen gösterilmiştir. Kısaca 'Bulletin' kelimesinin önce Fransızca kökeni için araştırmalar yapılmış, kelimenin "bir şeyi belleten, belli eden, bildiren, ortaya çıkaran" anlamlarında olduğu görülmüştür. Daha sonrasında Yakut, Çuvaş, Altay-Aladağ lehçelerinde de kelimenin kökenine dair incelemeler yapılmış ve son olarak 'Belleten' isminde karar kılınmıştır (Önsöz, 1937: 6-9).

TTK dergi çıkarılacağı zaman Belleten adını Atatürk koymuş ve sorumlu yönetici de Uluğ İğdemir olmuştur. İğdemir 1 Ocak 1937 tarihinden 168. sayı olan Ekim 1978 yılına kadar derginin yürütücü ve basımından sorumlu kişidir (İnan, 1979: 255-256). Uluğ İğdemir Atatürk'ün hasta yatağında son gördüğü eserin Belleten olduğunu bildirilir. Atatürk Belleten'in son nüshasını gördükten sonra "*Devam ediniz, bunları mutlaka geliştiriniz*" emrini vermiştir (Haberler, 1981: 341). Afet İnan da buna benzer bir olayı dile getirmektedir. Atatürk, hastalığı sebebiyle Dolmabahçe Sarayı'nda istirahat ettiği dönemde, 15 Birinciteşrin 1938 Cumartesi akşamında, Afet İnan'ı yanına çağırması ve Türk Tarih Kurumu'nun faaliyetlerinden haberdar olmak istemiştir. Afet İnan'ın, Atatürk'e Belleten'in yeni nüshasının çıktığını söylemesi üzerine, Atatürk derginin son nüshasını görmek istemiştir. Afet İnan, Belleten dergisinin 5/6 sayılı nüshasını Atatürk'e getirmiştir. Atatürk dergiyi inceleyerek Türk Tarih Kurumu'nun daha çok yayın yapması gerektiğini söyleyip, sonrasında memnuniyetini dile getirir. Böylelikle Afet İnan Atatürk'ün gördüğü son eserin Belleten olduğunu söyler (Afet, 1939: 244; İnan, 1979: 255-256). Atatürk hasta yatağında dahi tarih kurumunun çalışmalarıyla yakından ilgilenmiştir. Ayrıca Tarih kurultaylarına bizzat katılmış ve İstanbul'da

⁴ Atatürk'ün yakın çevresinde bulunan ve Kemalist seçkinlerden olan Uluğ İğdemir, 1920'li yıllarda Türk Ocakları Merkez Heyeti Başkanlığı olarak çalışmış ve bu esnada Türk Yurdu dergisini de yönetmiştir. Daha sonrasında Türk Tarih Kurumu Sekreterliği de yapan İğdemir, ileriki dönemde Türk Tarih Kurumu Genel Müdürlüğü ve Genel Sekreterliği görevlerini de üstlenmiştir. Uluğ İğdemir kurumun yayın organı olan Belleten dergisinde, 1 Ocak 1937 tarihinden 168. sayı olan Ekim 1978 yılına kadar derginin yürütücü ve basımından sorumlu kişi olmuştur (İnan, 1979: 255-256).

Dolmabahçe Sarayı'nda kurumun faaliyetlerini incelemiştir. Hatta vefatından az bir zaman önce İstanbul'da Savarona Yatında tedavisi sürerken dahi tarih heyetinden bazı kişileri yata davet etmiş ve tarih çalışmaları hakkında incelemelerde bulunmuştur. Bunun yanında vasiyetnamesinde de servetinden bir kısmının Türk Tarih Kurumu'na verilmesini istemiştir (Uzunçarşılı, 1939: 353).

3.2. Antropolojik Çalışmalar

Türkiye'de antropoloji ve antropolojik çalışmalar henüz Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında var olmuştur. Bu anlamda Türk Antropoloji Enstitüsü 1925 yılında İstanbul Tıp çevreleri tarafından İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde kurulmuştur. Bu dönemde daha ziyade İstanbul'da okul çocuklarının üzerinde boy ve ağırlık ölçümleri ile İstanbul Müslüman mezarlığında elde edilen iskeletler üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların sonuçları Türk Antropoloji Mecmuası'nda yayımlanmıştır. 1930'lu yıllarda antropoloji devletin büyük desteğini almaya başlıyordu. Antropoloji ve arkeoloji Türklerin kökeninin Anadolu'da derinlerde aranması için önemli birer bilim dalıydı. Bunun yanında 1930'lu yıllarda Türkiye nüfusu antropolojik veriler ile kontrollü bir şekilde arttırılmak istenmiştir. Buna göre seyrek nüfuslu bölgelere fazla nüfuslu bölgelerden vatandaş kaydırma düşüncesi planlanmıştır. 1935 yılına gelindiği vakit 75 bini aşkın sayıda kız ve erkek okul çocukları üzerinde boy ve ağırlık konusunda bir antropolojik çalışma da yapılacaktır. Bu anlamda kafatası ölçümleri için birkaç seneye daha ihtiyaç vardı. 1936 yılına gelindiğinde Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Antropoloji bir bölüm olarak kurulacaktı (Kansu, 1939, s. 69; Aziz, 1934: 81-82; Toprak, 2010: 26-27-29; Metin, 2005: 84).

Atatürk henüz 1927 yılında uzunca süredir gitmediği İstanbul'a gelmiş ve bu dönemde Avrupalı antropologlar ile de tanışma fırsatı bulmuştur. Bu dönemde antropolojiye merakı artan Atatürk, geçmişte Anadolu'da yaşamış olan uygarlıklar konusuna ilgi duymaya başlamıştır. Ayrıca Atatürk, Anadolu insanının antropolojik karakterini öğrenmek istiyordu. Anadolu'da bulunan en eski iskeletler Etilerin kalıntılarıydı ve sayıları da azdı. Bu iskeletler Amerikalıların Alışar'da ve Türklerin Alacahöyük'teki kazılarında elde edilmiştir. Bu konuda antropolojik çalışmaların yapılması gerekliydi. Atatürk'ün bu çalışmalar için güvenebileceği kişi manevi kızı Afet İnan'dı. Atatürk henüz 1932 yılındaki Tarih kongresinde Afet İnan'ı antropolojiye yönlendirmişti. Bu konuda uzmanlaşması için İnan'ı Cenevre'ye öğrenim görmesi için yollamıştı. Afet İnan 1936-1938 yıllarında Cenevre Üniversitesi'nde Profesör Eugene Pittard'ın öğrencisi olmuştu (Toprak, 2010: 31-33; Toprak, 2011a: 24-25; Toprak, 2015: 105-106; Metin, 2005: 84). Afet İnan Türk milletinin Osmanlı Dönemi'nden önceki tarihi ve medeniyetinin ne olduğu konusu ile yakından ilgiliydi (İnan, 1956: 558). O, Türk Tarih Tezi'nin irki bir karaktere bağlanmasını, tarihteki Türk göçlerinin ve bu göçlere bağlı olarak kültür hareketlerinin ortaya çıkarılmasını istiyordu. İnan, bu döneme kadar Türkler üzerinde yapılan antropolojik çalışmaların parça parça yapıldığını ve bu çalışmaların çok az sayıda bulunduğunu belirtiyordu. Bu sebeple de Türklerin genel ırk tasnifinde gerçek yerinin daha kapsamlı bir antropolojik ölçüm ile ortaya çıkarılacağına inanmaktaydı (Uzmay, 1994: 42-43).

Afet İnan, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Anadolu'da yaşayan halkın brakisefal yapıda olduğunu ve en eski kültür kurucuları ile aynı soydan geldiğini belirtmekteydi. Bu irkin ana yurdunun Orta Asya olduğunu, buradan Ön Asya, Akdeniz havzası, Avrupa ve Pasifik ötesi Amerika yerli kültürlerine bu medeniyetin yayıldığına inanmaktaydı (Afet, 1938: 5). Türklerin Anadolu'ya ezelden beridir sahip olduğunu ispatlamak isteyen Afet İnan, Proto-Eti ve Etileri Türklerin atası olarak kabul etmekteydi. Ayrıca İlk Çağ Anadolu uygarlıklarını da Türk ırkından sayan İnan, bu uygarlıklardan kalan toprağa gömülü iskeletlerden de Türklerin atası manasında 'cet iskeletleri' olarak bahsediyordu. 1930'lu yıllar antropoloji ile birlikte arkeolojinin de önem kazandığı yıllardı. Bu anlamda Anadolu'da 1933 yılında Ahlatlıbel, Karalar, 1934'de Göllüdağ, 1935-37'de Alacahöyük, 1936-37'de Trakya höyükleri, 1937'de Ankara Kalesi, Çankırıkapı, Etiyokuşu, Pazarlı kazıları yapılmıştır. Ayrıca Alacahöyük civarında bulunan Pazarlı yakınlarında Kuştepe de keşfedilmiştir. Tüm bu yerlerden İlk Çağ Anadolu halklarına ait iskeletler çıkarılmıştı (Afet, 1938: 6-7, 9). Yapılan arkeolojik kazılar yönetim tarafından Dünya'ya duyurulmaya çalışılıyordu. Afet İnan, henüz antropoloji eğitimi almamışken Alacahöyük kazılarında elde edilen iskeletlerin açıklaması için TTK Asbaşkanı sıfatıyla 1936 yılında Cenevre'de ve bu yılın Mart ayında Ankara'da konferans vermişti (Kansu, 1937: 180). Afet İnan konuşmasında elde edilen iskeletlerden iki erkek ve bir kadına ait olan sadece üç iskeletin iyi korunduğunu belirtiyordu. Bu durum ileride yapılması planlanan antropolojik ölçümün objektifliği için eldeki malzemelerin yetersizliği anlamına gelmekteydi. Afet İnan, Alacahöyük'te Proto Eti ve Eti dönemlerinde elde edilen iskeletlerin genelini brakisefal olarak tanıyordu (Kansu, 1937b: 181). Afet İnan; "Proto Eti ve Eti sözleri,

işte bu adlar küçük Asya'nın ilk kudretli, kuvvetli, yüksek kültürlü Türklerinin tarihe yazdırdıkları isimlerdir. Proto Eti ve Eti, Türkçe bilenlerce bellidir ki, Türk büyüğü, Türk cedit demektir" diyerek Etileri Türk soyundan kabul ediyordu. Ayrıca Alacahöyük'te çıkarılmış olan güneş kurslarındaki sembollerin de Türklerin işaretlerine benzeri bir yapıda olduğunu, Türklerin de ilk olarak Güneş'e saygı duyup onu simgeleştirdiğini ve bir anlam yüklediğini ifade ediyordu (Haberler, 1938: 253-256). Bu dönemde Etiler Anadolu bir kavim olarak Türkler ile özdeşleştirilmişti. Ayrıca onların simgeleri de Türklerin simgeleri ile ortak kabul edilmişti. Öyle ki bu dönemde Etilerin Güneş Kursu Türk Tarih Kurumu'nun yayın organı olan Belleten dergisinin III. ve IV. sayılarının kapağında yer alıyordu (Belleten, C.3-4, 1938)⁵

Afet İnan'ın Doktora hocası olan Prof. Eugene Pittard, Türkiye ve Türkler ile yakından ilgiliydi. Henüz 1901-1925 yılları arasında Türkiye'ye ziyaretlerde bulunmuştu (Pittard, 1939: 184). Bunun yanında Türkiye'ye 1927-1928 yılları arasında araştırmalar yapmak için gelmiş ve 200 Türk vatandaşı üzerinde ölçüm yapmıştı. Bu ölçümleri Ankara'da konumlanan askeri birlikler üzerinde yapmış ve subayların yardımını almıştı. Yapmış olduğu antropolojik ve prehistorik araştırmaları neticesinde Adıyaman'da Paleolitik bir yer de keşfetmişti. 1931 yılında ise Paris'te toplanmış olan bir kongrede Türk ırkını konu alan bir bildiri sunmuştu (Ertan, 2022: 693-694; Toprak, 2011b: 24-25; DABCA, 180.9.0.0-243.1214.16 (11.07.1927); DABCA, 180.9.0.0-29.158.7 (18.07.1927); DABOA, HR.İM., 160.39 (M.22.09.1928); DBTDA, 540-44598.214113.34 (1927.05.05); DBTDA, 540-44598.214113.35 (1927.03.31). Onun Türkler ile yakından ilgilenmesi Kemalist yönetimin de dikkatini çekmiş ve bu durum Atatürk ile yakın bir dostluk kurmasını sağlamıştı (Ertan, 2022: 693-703; Kansu, 1963: 107). Bu anlamda Pittard'ın 1928 yılında Türkiye araştırmaları sonucunda yazmış olduğu İlk Çağlarda Anadolu ve Avrupa arasındaki ilişkileri konu alan kitabı Türkiye'nin Avrupa'da tanıtımı yapılacağı düşüncesiyle yararlı bulunarak daha sonra Türkiye hükümeti tarafından sipariş edilecekti (DBTDA, 540-44513.213528 (1930.08.12); DBTDA, 540-44513.213528 (1930.03.07); DBTDA, 540-44513.213528.2 (1930.03.31).

Afet İnan, 1936-1937 yıllarında Pittard'ın Cenevre Üniversitesi'nde verdiği dersleri ilgiyle takip etmiş ve ırk üzerinde düşündüklerini uygulama fikrinin zihninde canlandığını 1936 yılında Atatürk'e anlatmıştır. Atatürk bu konuda Afet İnan'a destek vereceğini söylemiştir. Konu Başvekil İnönü'ye bildirilmiş, Milli Müdafaa, Maarif ve Sıhhiye Vekillikleri bu planın uygulanması ile görevlendirilmiştir. Afet İnan, büyük projesine hazırlık için öncelikle 1937 yılında Ankara ve çevresinde 200 kadın üzerinde antropolojik ölçüm yapmıştır (Uzmay, 1994: 43). Bu dönemde Bükrüş'te toplanan ve 29 ülkenin katıldığı XVII. Asriulusal Prehistorik Antropoloji ve Arkeoloji kongresine Türkiye'den Münire Güner, Prof. Yusuf Ziya Özer, Prof. Hasan Reşit Tankut ve Afet İnan katılmıştır. Bu kongreyi toplayan cemiyetin başkanı Prof. Pittard'dır. Afet İnan Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı sıfatıyla 1 Eylül 1937 tarihinde toplanmış olan kongrede vereceği bildirinın konusunu antropoloji ve arkeolojiden seçmiştir. Bu kongrede 200 Türk kadını üzerinde yapılan antropolojik çalışmasını anlatmıştır. Bu dönemde Kemalist elitler, TTK tarafından yapılan arkeolojik hafriyatları dünyaya duyurmak istemektedir. Bu sebeple XVIII. Antropoloji ve Arkeoloji Beynelmillel Kongresi'nin Türkiye'de toplanması için girişimler başlatılır. Fakat II. Dünya Savaşı sebebiyle bir sonraki kongre toplanamamıştır (Haberler, 1938: 256-260; Toprak, 2011: 25-26; Toprak, 2010: 26-27; Toprak, 2015: 108-109).

Afet İnan'ın büyük projesi olan 64.000 Türk vatandaşının ölçümü için devlet desteğiyle çalışmalar başlatılmıştır. Sonuçların tasnif edilmesi işiyle Sıhhiye Vekaleti; Dr. Refik Saydam, İstatistik Umum Müdürü Celal Aybar, Tarih Fakültesi Antropoloji Profesörü Ş. Aziz Kansu ilgilenmiştir. Ülke bu ölçüm için on mıntıkaya ayrılmış ve on ayrı ekip oluşturulmuştur. Prof. Şevket Aziz Kansu DTCF'nin laboratuvarında 10-19 Haziran 1937 tarihleri arasında görevlilere kurs vermiştir (Uzmay, 1994: 43-45). Ölçüm çalışması 19 Haziran 1937 tarihinde başlamış ve 31 Aralık (İlkanun) 1937 tarihine kadar sürmüştür. Bu ölçüm 64.000 kişi üzerinde yapılmıştır. Anket fişlerinin tasnif ve tertiplenmesi işiyle İstatistik Umum Müdürlüğü görevlendirilmiştir. Hocası Pittard ile birlikte çalışan Afet İnan, 64.000 fiş içerisinde yanlış olanları çıkardıktan sonra geriye 59.728 adet fiş kalmıştır. Bu fişlerden 39.465'i erkek ve 20.263 âdeti de kadındır (Uzmay, 1994: 49-50). Kemalist yönetim kendi ideolojisi ile doğru orantılı olan bu projenin gerçekleştirilmesi için devletin bütün imkânlarını kullanarak çalışmaya destek vermiştir.

⁵ Belleten Dergisinde bulunan Hitit Güneş Takvimi için bkz.

<https://belleten.gov.tr/files/issues/54/6e61454932262fc6eb2843e98dfce921.pdf> (E.T. 16.12.2023). (Belleten, S. 1, c. 3-4, 1938).

Bu ölçüm yapılırken Anadolu'da farklı etnik gurupların varlığı göz ardı edilmiştir. Bu durum ulus devlet çalışmaları için gerekli görülmuş ve Kemalist rejim Türkler haricindeki etnik gurupları yok saymıştır. Ölçümler yapılırken farklı etnik guruplara ya da ırklara karşı saldırgan veya ayrıştırıcı bir durum söz konusu olmamıştır. Dolayısıyla bu ölçüm genel itibariyle ulus devlet inşasının bir parçası olmuş ve ırkçı bir anlam taşımamıştır. Anket; ortalama kadın ve erkek boy uzunluğu, gövdeye göre bacak uzunluğu, baş karinesi, burun karinesi, göz şekilleri ölçümlerini içermektedir. Anket sonucunda Afet İnan, Orta Anadolu'yu %93,16 ile brakisefallerin en çok yaşadığı yer olarak tespit etmiştir. Brakisefal oranını Doğu'da % 62,04 ve Batı'da ise % 76, 69 bulmuştur. Bunun yanında Afet İnan, ölçümün diğer sonuçlarında göz şekillerinde mongolit denilen çekik gözlere az rastlanıldığını belirtir. Burun şekillerinin ortalama düz yapıda olduğunu söyler. Türklerin cilt renginin beyaz olduğunu, koyu ve esmerlere az rastlanıldığını, göz renklerinin açık olduğunu, mavi, gri ve yeşil gözlerin yoğun bulunduğunu ve Trakya'da ise koyu göz renginin neredeyse hiç bulunmadığını belirtir. Ayrıca Afet İnan, ortalama saç renginin kestane olduğunu söyler. Sarışın ve çok koyu siyah saçın azlığına değinir. Afet İnan, genel olarak anketin sonuçlarını şu şekilde belirtmektedir; *“Türkler boy itibariyle vasatiden biraz yukarı, ekseriyetle makroskel, umumiyetle brakisefal ve leptorinien saçları ve gözleri daha çok orta renkte, bunlara nazaran Türkler aralarında dinarik tipte fertler olmakla beraber Avrupa'da Homo-Alpinus namile anılan beyaz ırka mensuptur”* (Uzmay, (1940) 1994: 49-51). Bu anketin sonuçlarının Türkleri brakisefal yapıda, beyaz ırka mensup olarak çıkarmasının çeşitli sebepleri vardır. Bu sebeplerden birisi 1800'lerin ortalarında Avrupa bilim dünyasında ırkların ten rengine göre sınıflandırılmasını temele alan ve beyaz ırkı üstün tutan görüştür. Bu görüşe göre Avrupa ve Kafkaslar'da beyaz ırk, Asya'da sarı ırk ve Afrika'da siyah ırk yaşamaktadır. 1842 yılında ise İsviçre'li Retzius Dolikosefal (uzun kafa) ve Brakisefal (Geniş kafa) tipolojisini oluşturmuştur. Afet İnan, Türklerin bazı âlimlerce sarıya yakın beyaz tenli olarak algılandıklarını, bazı âlimlerce de sarı tenli mongolit göz ve brakisefal yapıda kabul edildiğini belirtse de genel olarak Avrupa'da sarı ırktan sayıldıklarını söyler (Uzmay, 1994: 43-42; Cumhuriyet, 5 Temmuz 1932: 5-6). I. Dünya savaşı sonrası kabul edilen görüş uygarlığın brakisefaller tarafından kurulmuş oluşudur. Yani brakisefal ırktan olmak uygarlığın kurucusu olduğunu tanımlamaktadır. Dolikosefal ırkın ise brakisefaller ile melezleşerek uygar konuma gelmesi gerekmektedir (Toprak, 2011a: 26-27; Toprak, 2015: 111).

Afet İnan, Türklerin sarı ırktan kabul edilmesine karşı çıkarak Afrika, Asya'nın Güneyi ve Avrupa'da dolikosefal adında bir insan tipinin yayıldığını ve Orta Asya'da brakisefal olarak bilinen gelişkin bir insan tipinin bulunduğunu belirtiyordu. Orta Asya'daki gelişmiş bu ırkın da neolitik devir ile maden devrine diğer ırklardan daha önce geçtiğini söylüyordu. Ayrıca Orta Asya'daki brakisefallerin tarımı ve hayvanları ehlileştirmeyi kısaca medeniyeti diğer bölgelerden önce öğrendiğini belirtiyordu. Afet İnan bu görüşlerini hocası Eugene Pittard ve Rene Gerin'e dayandırmaktaydı. Eugene Pittard'ın 'Les Races Et l'Historire" ve Rene Gerin'in "Les Hommes avant l'histoire" isimli eserleri benzeri görüşleri yansıtmaktaydı (Toprak, 2015: 156, 159; Toprak, 2011a: 22-24; Toprak 2011: 22-24). Brakisefallerin Asya'dan geldikleri, Avrupa'ya akınlar yaptığı ve brakisefallerin medeniyeti kuran bir ırk olarak onlara Homo Albinus denildiği Eugene Pittard tarafından daha önce dile getirilmişti. Pittard, ilk önce ön ve orta Asya'da hayvanların ehlileşerek, tarımın geliştiğini ve bu sayede Asya'da gelişmiş bir medeniyetin kurulduğunu, bu medeniyetin de Anadolu'ya ulaştığını iddia ediyordu. Bu anlamda Anadolu'ya medeniyet ön ve orta Asya'dan göç eden insanlar tarafından gelmişti. Ona göre Ön ve Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen bu insanlar brakisefal yapıdaydı. Ayrıca Avrupa'da dolikosefal insanlar yaşamasına rağmen daha sonra Anadolu'da gelişmiş bir medeniyet kuran brakisefal ırkın Avrupa'ya göç ettiğini iddia ediyordu. Fakat Pittard bu gelişmiş kültürü Anadolu'ya kimlerin getirdiğini ve Asya'nın tam olarak hangi merkezinden geldiğini söylemekten kaçınıyordu. (Pittard, 1939: 188). Pittard ve Afet İnan'ın görüşlerinde bugünkü Anadolu insanı özellikle Etilerin (Hititler) soyundan gelmekteydi. Onlara göre Etiler de brakisefal yapıda ve bugünkü Anadolu insanı da brakisefal yapıdaydı (Pittard, 1938: 26-36).

Bu dönemde yapılan antropolojik ölçümlerde bir takım tutarsızlıklar mevcuttu. Örneğin Anadolu'da yaşayan Türklerin haricindeki farklı etnik kimlikler de brakisefal yapıya sahip olabilmekteydi. Anadolu'da Türk olmasına rağmen Denizli Yörükleri üzerinde yapılan ölçümlerde bireylerin hepsinin brakisefal yapıda olmadığı aralarında dolikosefal yapıda bireyler bulunduğuna da rastlanılmıştı. Bu bireylerin henüz bebekken kafalarının sargı ile bağlanması, bu duruma sebep olarak gösterilmişti. Benzeri durum Etiler için de geçerliydi (Özkul, 2019: 48, Sivrioğlu, 2015: 17). Etilerin (Hititler), Alişar, Kusura ve Aslantepe gibi şehirlerinde yapılan kazılarda elde edilen kafatasları yoğun olarak brakisefal yapıdaydı. Buna rağmen dolikosefal ve mesozefal yapıda bulunan kafatasları da mevcuttu. Farklı kafa yapılarına sebep olarak Etilerin yerli halkı yok etmeyerek yerli halk ile kaynaştıkları

görüşü öne sürülmüştü. Bunun yanında Anadolu'da yapılan kazılarda Kalkolitik ve Bakır Çağı yerleşimlerinden elde edilen kafataslarının çoğunlukla dolikosefal ve mesozefal yapıda olduğu, bu dönemde brakisefallerin nadir bulunduğu ileri sürülmüştü. Az sayıda brakisefalin ise Alpin yapıda oldukları belirtilmişti. Bu anlamda brakisefal ırkın Anadolu'ya sonradan geldiği kanaatine varılmıştı. Bu durum Kemalistlerin brakisefal olarak nitelendirdiği Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya sonradan geldiği tezi ile doğru orantılı bir sonuç olmuştur (Şenyürek, 1941: 223-227).

Bu dönemde ortaya çıkarılan brakisefal iskeletlerin Alpin yapıda olması tesadüfi değildir. Alp dağ-yüksek anlamlarındadır. Kemalistler Alpin ırkını Türk soyundan kabul etmek için Kemriç Üniversitesi'nin Profesörlerinden A. C. Haddon'un iddiasını temele almıştı. Haddon Alp ırkının Batı Anadolu'da bulunduğu ve bunların brakisefal yapıda olduğunu, mongolit (Mongol) yapıda bulunmadığını belirtiyordu. Kemalistler bu duruma kanıt bulabilmek için dönemin Türkçeleştirme çalışmalarının da etkisiyle Elbistan bölgesini Alpistan olarak telaffuz etmişti. Bu durumu Alp insanının yoğunlukta yaşadığı bölge olabileceği yönünde yorumlamışlardı. Ayrıca A. C. Haddon'un haritalarda belirttiği şekliyle bu ırkın Hindikuş Dağları ve İran üzerinden Anadolu'ya göç ettiğini ve Van Gölü'nden girerek Boğazlara kadar Anadolu'yu doldurduğunu, buradan da Balkanlar yoluyla Avrupa'ya yayıldığını ileri sürmüşlerdi. Bu iddia Pittard'ın Avrupa'da yaşayan insanların Asya'dan Anadolu yoluyla göç ettikleri tezi ile benzeri şekildeydi (Tankut, 1937: 27, 39-40). Tüm bu konular Atatürk'ün ilgisini çekmekteydi. Atatürk de dünyaya Anadolu'da gelişmiş bir medeniyetin kurulduğunu ve bu medeniyetin Avrupa'ya taşındığını duyurmak istiyordu. Kemalistler Avrupa'ya Anadolu üzerinden göç eden brakisefallerin göç yollarının bulunmasında kararlıydı. Fakat göç yollarının araştırılması esnasında brakisefal tarihi ile Türk tarihini birleştirerek hatalı bir çıkarıma düşmüşlerdi (Pittard, 1938: 26-36; Toprak 2011b: 23-24; Toprak, 2015: 159-161).

Kemalist tarih çalışmalarının merkezinde yer alan Afet İnan 1938 yılında Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Türk Tarih Tezi Kürsüsü'ne Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı sıfatıyla tayin edilmiştir (DABCA, 30.18.1.2-85.91.15 (26.10.1938)). Türk Tarih Tezi'ni kanıtlamaya yönelik uygulamalı olarak devlet destekli bir şekilde girilen Afet İnan'ın 64.000 kişi üzerinde yapmış olduğu antropolojik anket, Fransızca olarak 'L'anatolie, le pays de la 'Race' Turque recherches Sur Les Caracteres Anthropologiques des Populations de la Turquie' ismi ile yayımlanmıştır (Uzmay, 1994: 39). Afet İnan bu tezi ile Cenevre Üniversitesinden Sosyoloji Doktoru unvanı almıştır. Anket bu tarihe kadar Dünya'da yapılan en büyük anketlerden birisidir. Tez, kitap olarak 2 defa Fransızca ve 1 defa da Türkçe olarak yayımlanmıştır. Tez, II. Dünya Savaşı'nın başlaması sebebiyle 1947 yılında Türkçe olarak yayımlanabilecektir. Kitabın başlığı '*Türkiye halkının antropolojik karakterleri ve Türkiye Tarihi; Türk Irkının Vatanı Anadolu*' olmuştur (Toprak, 2011a: 26-28; Toprak, 2015: 125). Afet İnan'ın tezinin kitap olarak yayımlanmasından kısa bir süre sonra Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi öğretim üyelerinden Halil Demircioğlu, Eski Çağ Anadolu uygarlıklarından geriye az sayıda iskelet çıkarıldığını belirtmiştir. Demircioğlu bu az sayıda iskelet üzerinde yapılan bir ölçümün sonuçlarının günümüz insanı üzerinde çok sayıda yapılan ölçüm ile karşılaştırılmasının sağlıklı olacağı konusunda Afet İnan'ın tezini eleştirmiştir. Ayrıca Afet İnan'ın Anadolu'da yaşayan halkın tarihi devirlerden günümüze kadar hiç değişmediğini söylemesine rağmen, aynı zamanda Orta Asya göçleri nihayetinde bu halkın değiştiğini belirtmesi gibi çelişkili kısımlar üzerinde durmuştur (Demircioğlu, 1948).

4. II. TÜRK TARİH KONGRESİ

19 Eylül 1937 tarihinden başlayarak, 20-25 Eylül tarihlerini kapsayan II. Türk Tarih Kongresi Dolmabahçe Sarayı'nda toplanmıştır. Bu dönemde Türk Tarih Kurumu Başkanı Hasan Cemil Çamlıbel'dir. Kongre Maarif Vekili Saffet Arıkan'ın başkanlığında açılır. Kongre'nin fahri reisi Prof. Pittard olurken, reis vekilliğine ise TTK Asbaşkanı Prof. Afet İnan, Hasan Cemil Çamlıbel ve Halil Ethem Eldem seçilmiştir (Tan, 21.09.1937: 8; Akşam 21 Eylül 1937: 1, 8-9; Son Posta, 21 Eylül 1937: 1, 10). II. Türk Tarih Kongresi uluslararası bir nitelik taşımaktadır. Bu kongreye Almanya, Avusturya, Bulgaristan, Belçika, Finlandiya, Fransa, İngiltere, Yunanistan, Romanya, Macaristan, İsveç, İsviçre, Çekoslovakya, Amerika, Yugoslavya ve İtalya bilim akademilerinden temsilciler katılmıştır. Yönetim yurt dışından gelen bilim insanlarına yurda giriş konusunda kolaylık sağlamıştır (Göker, 1938: 1-4; DABCA, 30.18.1.2-77.68.4 (23.07.1937)). Kongrede arkeoloji ve antropolojiye büyük önem verilmiştir. Afet İnan, TTK'nin arkeoloji faaliyetleri hakkında bildirisini sunmuştur. Bu dönemde antropolojik çalışmalar yurt genelinde devam etmektedir. Afet İnan'ın ardından Muzaffer Göker kurumun diğer bilimsel faaliyetlerini okumuştur (Tan, 21.09.1937, s. 10). Kongrenin ilk günlerinde Türk Tarih Tezi'ni merkeze alır vaziyette bildiriler sunulmuştur. Bu doğrultuda yabancı

bilim insanları Asya tarihi, İlk Çağ Mezopotamya Uygarlıkları, Ege ve Yunan tarihi ile Turuva kazısı konularını ele almıştır (Tan, 21.09.1937: 10). Atatürk bir devlet başkanı olarak bu kongre ile yakından ilgilenmiş ve kongreyi başından sonuna kadar takip etmiştir. Kongre'nin onursal başkanı olan Pittard'ın 1924 yılında yayımladığı 'İrklar ve Tarih, Tarihe Etnolojik Giriş' (Illes Races et l'histoirel) isimli eseri Atatürk tarafından daha önce incelenmiştir. Onursal başkan Pittard, II. Türk Tarih Kongresinde 'Les relations Antropologiques entre l'Asie Mineure et l'Europe a la periode neolithique', (Neolitik Devirde Küçük Asya ile Avrupa Arasında Antropolojik Münasebetler) isimli açılış konuşmasını yapmıştır. Açılış konuşmasının konusu ise oldukça manidardır (Ertan, 2022: 697-698; Kansu, 1963: 105-106; Toprak, 2011b: 20-21; Akşam, 21 Eylül 1937: 1,8-9; Toprak, 2015: 164). Eugene Pittard konuşmasında yukarıda belirtilen fikirlerinin benzerlerini söylemiştir. Buna göre Pittard Avrupa medeniyetinin kaynağının Asya'dan göç eden halklar olduğunu düşünüyor ve Avrasya'dan Avrupa'ya uzanan göç yolları üzerinde odaklanıyordu. Fakat o II. Tarih kongresinde bilimsel bir yaklaşımda bulunuyor ve Avrupa'ya göç eden brakisefallerin Türkler olduğu konusunu net bir şekilde söylemekten kaçınıyordu (Toprak, 2011b: 26). Bu dönemde Şevket Aziz Kansu Etilerden kalan az sayıdaki iskelet üzerinde incelemede bulunmuştu. İskeletlerin brakisefal oluşu, Kemalistlerin Asya'dan Avrupa'ya bir göç dalgası olduğunu düşünmelerini sağlıyordu. Pittard'a göre Türkistan'da, İran'da, Anadolu'da yaşayan halklar ırk olarak aynı soydan gelmişti. Bu insanların ortak noktası ise brakisefal yapıda olmalarıydı. Pittard bu insanları Anadolu'da Etilerin atası olarak kabul etmiş ve bu insanların tarımı geliştirip, hayvanları ehlileştirerek madenleri işlediğini varsaymıştır. Ona göre bu insanların Türklerin atası olma olasılığı da vardı ve daha sonra Anadolu brakisefalleri farklı ırkların ataları olmuşlardı. Pittard⁶ Türklerin çok eski dönemlerde Eti ismini taşıdıklarına vurgu yapıyor, Türklerin yakın zamanda ise Selçuklu ve Osmanlı isimleri ile anılır olduklarını söylüyordu. Kemalistler de benzer şekilde Selçuklular, Osmanlıları ve Türkiye Türklerini Etiler'in torunları kabul ediyordu. Bu sebeple kongrede Hitit geyiği ve güneş kursları kongrenin simgesi haline gelmişti (Toprak, 2011b: 28-29; Ertan, 2022: 697-698; Kansu, 1963: 105-106; Toprak, 2011b: 20-21; Tan, 21.09.1937: 5; Akşam, 21 Eylül 1937: 1, 8-9; Son Posta, 21 Eylül 1937: 1,10; Toprak, 2015: 172).

Kongrenin devam eden gününde yerli ve yabancı bilim insanları bildirimlerini okumuştular. Bildiriler genel olarak Orta Asya ve Anadolu Türk tarihi üzerindeydi. Kongrede brakisefal ırkın ve Etilerin tarihi öncelikli konulardandı. Bir Eti yerleşkesi olarak Alacahöyük'te yapılan arkeolojik faaliyetler ve tarihi devirlerde Asya ile Anadolu arasındaki münasebetler kongrede önemli mevzulardı (Son Posta, 23 Eylül 1937: 1,11). Kongrede ayrıca Yunan-Roma ve Bizans tarihi, Girit medeniyeti, İran ve Orta Doğu tarihi de yabancı bilim insanları tarafından ele alınan meselelerden olmuştu (Son Posta, 22 Eylül 1937: 1-10). Bunun yanında Balkan ve Macar tarihi de kongreye katılan yabancı bilim insanları tarafından ele alınmıştı. Anadolu Beylikleri ve Selçuklular Dönemi tarihi ve bu dönemde elde edilen iskeletler üzerindeki antropolojik ölçüm sonuçları da yerli tarihçiler tarafından sunulmuştu. Bu dönemde Antropolojik çalışmalar konusunda Şevket Aziz Kansu ön plana çıkmaktaydı. Kansu Selçuklu Türkleri üzerinde yapılan antropolojik ölçüm sonuçları hakkında bilgiler vermişti (Son Posta, 24 Eylül 1937: 1, 8-9). II. Türk Tarih Kongresi'nde, Dolmabahçe Sarayı'nda Tarih Resim Sergisi de açılmıştı. Sergide Alacahöyük ve yurdun çeşitli yerlerinden çıkarılan iskeletler de sergilenmekteydi. Pekin'de, Fransa'da ve Almanya'da bulunan kafatasları da sergide mevcuttu. Sergide Arkeolojik eserlerin bulunmasının yanı sıra, ağırlıklı olarak Cumhuriyet devri ve Atatürk devrimlerinin öne çıkarılması istenmişti (Akşam, 21 Eylül 1937: 8-9; Son Posta, 21 Eylül 1937: 1,10-11; BCA, 30.10.0.0-117.817.10 (16.06.1937)).⁷

6 Pittard bu kurultaydan sora Türkiye ile bağlarını koparmıyordu. 22 Mart 1938 yılında Ankara Halkevi'nde ve Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin geçici binasında, 27 Mart tarihinde de Ankara Kız Lisesi'nde konferanslar vermişti. Pittard "Beyaz Irkın ve Medeniyetin İlk Tarihi" isimli konferansında Alpin ırkının Türk olduğunu vurguluyordu. Pittard'ın konferansları 25 Mart'a kadar sürmüş ve buradan da 6 Nisan tarihinde İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'da da Akdeniz insan tipini ve Anadolu tarihini konu alan birkaç konferans vermiştir. Pittard İstanbul'da son konferansını 14 Nisan tarihinde İlk Çağ'da mağara sanatı ve Taş Devri konusu üzerine verir. Daha sonraları 1945 yılında İsviçre'de Prof. Pittard başkanlığında Türkiye ve İsviçre arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesi için Türkiye-İsviçre Dostluk Cemiyeti (Helvetia Cemiyeti) kurulacaktır (Ertan, 2022: 693-703; Kansu, 1963: 107; Ulus, 22 Mart 1938: 1-8; Ulus 23 Mart 1938: 1-2; Ulus, 24 Mart 1938: 8; Ulus, 27.03.1938: 1-8; Ulus, 14.04.1938: 6; Ulus, 15. 04.1938: 2; DABCA, 30.18.1.2-82.21.17 (21.03.1938); DABCA, 30.10.0.0-234.575.19 (09.08.1945).

7 II. Türk Tarih Kongresi farklı ülkeler tarafından da ilgiyle takip edildi. Kolombiya'nın Chiquinquirá Şehrinde "Collegio de Jessus Maria y Jose" okulu Türk tarihi ve medeniyetine ilişkin bir kitabı Türk hükümetinden istemiş ve Kültür Bakanlığı da bu isteği geri çevirmemişti (DBTDA, 546-2593.17276.3 (1937.02.08). Bunun yanında II. Türk Tarih Kongresi'nin yapıldığı süreçte, New York Herald Tribune Gazetesi'nin 14 Son teşrin (Kasım) 1937 yılındaki nüshasında yer alan bir yazıda, Kongre sebebiyle Atatürk'ün resimleri ve geyik resmi bulunan dört adet posta pulu görseli resmedilmişti. Ayrıca gazete nüshasında Osmanlı Devleti'nin son bulduğu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu konusu yer almış ve ülke genelinde yapılan arkeolojik çalışmalar ile kadınlara verilen haklardan da bahsedilmişti. II. Türk Tarih Kongresi Almanya basınında da yer bulmuştu (DBTDA, 502-23265.101910.1 (1937.11.17); DBTDA, 501-31963.125879.38 (1938.01.05).

5. III. TÜRK TARİH KONGRESİ

Kemalist tarih çalışmaları 1939 yılında Şemsettin Günaltay'ın liseler için ders kitabı olarak tarih kitaplarını hazırlaması ile devam etmişti. Bu eser de Türk Tarih Tezi'nin etkilerini taşımış ve Türklerin brakisefal yapıda olduğu konusuna değinilmişti. Türk Tarih Tezi, 1942 yılında Arif Müfit Mansel, Cavit Baysun, Enver Ziya Karal tarafından hazırlanan ders kitaplarında da ağırlığını korumuştur. Türklerin Orta Asya'dan Çin, Hindistan, Mezopotamya, Akdeniz ve Anadolu gibi dünyanın çeşitli bölgelerine göç etmesi ve gittikleri bölgelerde medeniyeti kurdukları görüşü bu dönemde de geçerli olmuştur. Yine de bu kitap serisi daha önce hazırlanan ders kitaplarına nazaran daha bilimsel bir yapıdaydı (Eyice, 1968: 515; Kabapınar, 1992: 163, 165, 166, 168) Bu dönemde Ankara'da 15.11.1943 tarihinde Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde III. Türk Tarih Kongresi toplanmıştı. Kongrede Türk tarihi ile ilgili 85 tebliğ sunulmuştu. 20.11.1943 tarihinde son bulacak olan kongrede Prehistorya'dan Orta Çağ'a, Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a ve Yeni Çağ'dan günümüze kadar gelecek şekilde konular üç kısma ayrılmıştı (Cumhuriyet, 15 İkinciteşrin 1943: 1, Akşam 15 Teşrinisani 1943: 1). Bu dönemde Cumhurbaşkanı olan Milli Şef İsmet İnönü'nün de katıldığı kongrede Türk Tarih Kurumu Başkanı ve aynı zamanda Sivas Milletvekili olan şahsiyet Ord. Prof. Dr. Şemsettin Günaltay'dı. Dönemin Maarif Vekili (Milli Eğitim Bakanı) Hasan Ali Yücel bu kongrenin başkanı seçilmişti. Kongre'nin ana konusu Türk Tarih Tezi ile aynı doğrultuda, Türklerin ikinci sınıf olduğunu söyleyen görüşlere karşı çıkmak ve onlara Türklerin medeniyete hizmetleri bulunan üstün bir ırk olduğunu kanıtlamaktı. (Cumhuriyet, 16 İkinciteşrin, 1943: 1-3; Akşam, 16 Teşrinisani 1943: 1). Bu anlamda kongrede Anadolu'da, Asya'da ve Doğu Avrupa'da çeşitli dönemlerdeki Türk tarihine değinilmişti. Ayrıca Hunların, Macarların ve Bulgarların Türklüğü üzerinde de durulmuştu. Bunun yanında arkeolojik kazılardan çıkan eserlere değinilmiş ve bu eserler için ayrı bir sergi de açılmıştı. Özellikle Anadolu tarihini aydınlatma konusunda Alacahöyük'ten çıkan arkeolojik eserler ön plana çıkarılmıştı. Kongrede Selçuklu ve Osmanlı Devletleri tarihi üzerinde de durulduğu gibi bu devletlerin öne çıkan bilim ve kültür insanları tanıtılmıştı (Cumhuriyet, 17 İkinciteşrin, 1943: 1-3; Cumhuriyet, 18 İkinciteşrin 1943: 1-3; Cumhuriyet, 19 İkinciteşrin 1943: 1-3; Akşam 19 Teşrinisani 1943: 1). Bu kongrede ağırlıklı olarak yerli bilim insanları yer almıştır. Bilim insanları arasında milletvekili olanlar da mevcuttur. Kongre İkinci Dünya Savaşı'nın gölgesinde yapılmış ve bu sebeple basın kongreye yeteri kadar ilgi gösterememiştir. Kongre üç yıl sonra aynı yerde toplanmak üzere Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in kapanış konuşması ile son bulmuştur (Cumhuriyet, 20 İkinci teşrin 1943: 1-3; Akşam, 20 Teşrinisani 1943: 1). Türk Tarih Tezi'nin etkileriye 1953 yılında Emin Oktay ve Niyazi Akşit tarafından liseler için hazırlanan kitap serisinde dahi kendisini hissettirmiştir (Kabapınar, 1992: 268-171).

SONUÇ

Kemalist seçkinler Türkiye Cumhuriyeti'nde Batı tarzında yenilikler yapıp kendi otoritelerini kurduktan sonra ulus devlet inşa etme işine koyulmuştu. Bu doğrultuda ilk icraatlarından birisi tarih çalışmalarına yoğunluk vermek olmuştu. 1930'lu yıllarda milli devletler dünya genelinde yoğunluk kazanmış ve kendi tarih tezlerini oluşturmuştu. Bu durum Türkiye'de de benzer süreçler ile devam etmiştir. Kemalistler medeniyet tarihinde Türklerin yerinin bilinmesi, İtalya, Ermenistan ve Yunanistan gibi devletlerin Anadolu'da hak iddia etmeleri karşısında, Anadolu'da Türklerin tarihinin 1071 yılından daha eski dönemlere kadar gittiğinin ortaya çıkarılmasını istemektedir. Bunun yanında Anadolu'nun tarihi süreçte Türklere ait olduğunun kanıtlanmasını ve Batı gözünde oluşan Türkleri 'barbar', 'ikinci sınıf' ve 'sarı ırktan' sayan görüşlerin bertaraf edilmesini amaçlayarak bir tarih tezi oluşturmuşlardır. Kemalist yönetim bu dönemde emperyalist devletlerin kendilerinden olmayan milletleri daha rahat sömürebilmek için ötekileştirip, daha aşağı bir mertebeye yerleştirdiklerinin ve bu sayede kendi amaçlarına meşruluk kazandırdıklarının bilincindedir. Bu sebeple Kemalist tarih çalışmaları Türk milletine şanlı bir tarih bilinci kazandırmayı ve bu sayede halkın milli kimlik algısını yüceltmeyi hedeflemiştir. Kemalistler, bu dönemdeki tarih çalışmaları ile Osmanlı Devleti'nin Türklüğe yeterince değer vermediği söylemlerini topluma yaymışlardır. Bu amaçla Osmanlı Devleti'ne tepki gösterilerek seküler/laik bir tarih anlayışı oluşturulmak istenmiştir. Bu dönemdeki tarih çalışmaları Osmanlı ve İslam tarihinden arınık bir vaziyette, Kemalist iktidarın ideolojisini yansıtır bir tarzda olmuştur. Tarih aracılığıyla verilmek istenilen ideoloji toplumun her kesimine indirilmeye çalışılmış ve bu durum daha çok eğitim yardımıyla yapılmıştır. İktidar Anadolu'da Türk köklerini daha eskilere bağlamayı amaçlamış, aynı zamanda ortak maziden gelen kültürel birikim ile yoğurulmuş bir millet oluşturarak yeni ulusu kaynaştırmak istemiştir. Dış politikaya dair ise Batı gözünde oluşan olumsuz Türk imajına karşı Türklüğe özgüven vermek ve Türklerin medeniyet tarihine katkıları olan bir millet olduğunu ispatlamak amaçlanmıştır. Kemalistler

muasır medeniyet seviyesi olarak gördüğü Batı'ya Cumhuriyet sonrasında sırt çevirmeyerek onun nimetlerinden yararlanma işine koyulmuştur. Bu amaçla Türk Tarih Tezi'ni oluşturarak, Batı medeniyetinin çekirdeği olan ve batının temel öğelerini aldığı ilk çağ uygarlıklarını köken olarak Türk saymışlardır. Türkleri barbar olarak niteleyen Batı uygarlığına karşı bir cevap olarak Türklerin aslında Batı uygarlığının kökenini oluşturan unsurları meydana getirdiği algısı tarih bilimi aracılığıyla mesaj niteliğinde verilmek istenmiştir. Bu duruma rağmen Kemalist yönetim Batı medeniyetini oluşturan unsurların kökenini Türklere dayandırdığı halde kendi döneminde de Avrupa merkezli Batı medeniyetini örnek almaya devam etmiştir.

Makale Kemalist tarih çalışmalarının genel olarak iç politikada ulus devlet inşa sürecinin bir parçası olduğunu saptamaya dönük olmuştur. Dış politikada ise Batı uygarlığına karşı Türklerin üstün ve köklü bir millet olduğunun ispatlaması ve Türkiye topraklarında hak iddia eden devletlere karşı Anadolu topraklarını sahiplenme amacını belirlemeyi hedeflemiştir. Bu sebeple tarih bilimine yardımcı olarak bu dönemde yapılan arkeoloji ve antropoloji faaliyetleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu dönemde Kemalist tarih çalışmalarının en büyük yardımcı bilimi Antropoloji ve Arkeoloji'dir. Kemalistler İlk Çağ Anadolu uygarlıklarının kalıntılarını arkeoloji ile ulaşımlardır. Bu dönemde ortaya çıkarılan özellikle Etilerden (Hititler) arda kalan az sayıda iskelet üzerinde devlet destekli bir halde antropoloji sayesinde ölçüm yapılmıştır. Bu ölçümlerin sonuçları, Türkiye'de yaşayan halk üzerinde yapılan antropolojik ölçüm sonuçları ile karşılaştırılmış ve her iki sonuç da brakisefal yapıda bulunmuştur. Bu dönemde uygarlığı oluşturan ırkın brakisefaller olduğu görüşü kabul edilmektedir. Bu sebeple Kemalistlerin ölçüm sonuçları da Türklerin İlk Çağ uygarlıklarının soyundan geldiği ve Anadolu'da Türklerin varlığının binlerce yıl geriye gittiğini yansıtır vaziyette olmuştur. Bunun yanında bu ölçümlerin sonucu, iç politikada ulus devlet inşası çalışmaları nihayetinde Anadolu'da yaşayan farklı etnik gurupların aslında tarih belirlenen bir döneminden itibaren ortak bir kökten geldiği anlayışını yansıtmıştır. Bu dönemde yapılan Antropolojik ölçümler ırkçı bir nitelikte olmamış daha çok ulus devlet inşa çalışmalarına yönelik olmuştur. Ölçümler yapılırken farklı etnik unsurlara karşı saygılı davranılmış ve farklı etnik unsurlar ulus devletin bir parçası olarak kabul edilmiştir. Türklerin kökenini İlk Çağ Anadolu uygarlıklarına dayandıran Türk Tarih Tezi farklı görüşlerce başarısız bulunarak eleştiri almasına rağmen tam anlamıyla etkisiz olmamıştır. Öyle ki Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Tarih Kongrelerinin geneline bakıldığında Türk Tarih Tezi her zaman etkisini korumuş ve özellikle Sümerlilerin Türklüğü konusu gündemde olmuştur. Kemalist tarih çalışmalarını somutlaştıran Türk Tarih Tezi, 1930 ve 1950'li yıllarda toplanan tarih kongreleri ile tarih ders kitaplarında etkisini göstermeye devam etmiştir

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

DABCA, 180.9.0.0-160.769.13 (29.04.1923).

DABCA, 180.9.0.0-131.640.3 (15.07.1923).

DABCA, 180.9.0.0-24.130.22 (16.07.1923).

DABCA, 30.10.0.0-16.92.4 (01.11.1925).

DABCA, 30.11.1.0-30.2.5 (15.01.1927)

DABCA, 180.9.0.0-90.435.11 (22.01.1927)

DABCA, 30.18.1.1-25.42.11 (06.07.1927).

DABCA, 180.9.0.0-243.1214.16 (11.07.1927)

DABCA, 180.9.0.0- 29.158.7 (18.07.1927)

DABCA, 180.9.0.0-4.22.4 (19.10.1927)

DABCA, 30.10.0.0-26.147.10 (29.09.1931)

DABCA, 30.10.0.0-117-817.10 (16.06.1937).

DABCA, 30.18.1.2 -77.68.4 (23.07.1937).

DABCA, 490.1.0.0 -1174.122.1 (14.09.1937).

DABCA, 30.18.1.2-82.21.17 (21.03.1938).

DABCA, 490.1.0.0-4.18.4 (14.07.1938).
DABCA, 30.18.1.2-85.91.15 (26.10.1938).
DABCA, 30.10.0.0-234.575.19 (09.08.1945).
DABCA, 30.11.1.0-202.34.16 (29.12.1948)
DABCA, 30.11.1.0-263.3.17 (26.01.1957)

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi

DBTDA, 540, 44598.214113.35 (1927.03.31)
DBTDA, 540, 44598.214113.34 (1927.05.05)
DBTDA, 540-44513.213528 (1930.03.07).
DBTDA, 540-44513.213528.2 (1930.03.31).
DBTDA, 540-44513.213528 (1930.08.12).
DBTDA, 546-2593.17276.3 (1937.02.08).
DBTDA, 502, 23265.101910.1 (1937.11.17).
DBTDA, 501-31963.125879.38 (1938.01.05).

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

DABOA, HR.İM..-20.146 (M-27.08.1923).
DABOA, HR.İM..-5.9 (m-27.10.1925).
DABOA, HR.İM., 160.39 (M.22.09.1928).

Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi

MSBATA-ZB, Atatürk Koleksiyonu, 110.9.1.11-39.0.100 (20.12.1937).

Gazeteler

Akşam
Cumhuriyet
Son Posta
Tan
Ulus
Vakit

Kitap, Makale ve Diğer

“Önsöz”, (1937, 1995). Belleten, 1/1, TTK, (1. Baskı 1 İnkıcanun 1937, 2. Baskı 1995), 3-9.
Afet vd. (2014). *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara.
Afet, (1938). “Türk Tarih Kurumu’nun Arkeoloji Faaliyeti”, *Belleten*, 5-6/ 2, 5-12.
Afet, (1939). “Atatürk ve Tarih Tezi”, *Belleten*, 10/3, 1939, 243-246.
Akman, Ş. T. (2011). “Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmi Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/1.
Aziz, Ş. (1934). “Türk Topraklarının Adamı”, *Ülkü; Halkevleri Mecmuası, Birinciteşrin*, 20/4, 81-82.
Candar, A. A. (1934). *Türklüğün Kökleri ve Yayılışı*, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul.
Çambel, H. C. (1939). “Atatürk ve Tarih”, *Belleten*, 10/3, 269-272.
Demircioğlu, H. (1948). “Antropoloji ve Tarih”, *AÜDTCFD*, 6/1-2.
Behar Ersanlı, B. (1992). *İktidar ve Tarih; Türkiye’de Resmi Tarih Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, Afa Yay, İstanbul.
Ertan, T. F. (2022). “Eugene Pittard’ın Ankara Günleri ve Konferansları (21 Mart-6 Nisan 1938)”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi 1-5 Ekim 1918 Ankara*, C. IX, Türkiye Cumhuriyet Tarihi, AKDITYK Türk Tarih Kurumu, Ankara, 693-709.

- Eyice, S. (1968). "Atatürk'ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü, Türk Tarihi'nin Ana Hatları" *Bellekten*, 128/32, 509-526.
- Göker, M. (1938). "İkinci Türk Tarih Kongresi", *Bellekten*, 5-6/2, 1-4.
- Göker, M. (1938). "Türk Tarih Kurumunun İlmî ve İdari Faaliyeti" *Bellekten*, 5-6/2, 13-17.
- Günaltay, Ş. (1938). "Türk Tarih Tezi Hakkındaki İntikatlara Mahiyeti ve Tezin Kat'î Zaferi", *Bellekten*, 7-8/2, 337-365.
- Günaltay, Ş. (1939). "Atatürk'ün Tarihçiliği ve Fahri Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra", *Bellekten*, 10/3, 273-274.
- Haberler, (1938). *Bellekten*, 5-6/ 2, 253-262.
- Haberler, (1981). "Türk Tarih Kurumu'nun 50. Kuruluş Yıldönümü", *Bellekten*, 179/45, 333-349.
- İğdemir, U. (1944-1945). "Türk Tarih Kurumu'nun Kısa Tarihi", *Ülkü*, Ekim- Aralık; Ocak- Mart, 75/7, 73-84.
- İnan A. (1979). "Uluğ İğdemir 'in Yaş Günü Münasebetiyle Atatürk'ün Son Gördüğü Kitap Türk Tarih Kurumu Bellekten' i Olmuştur", *Bellekten*, 170/43, 255-256.
- İnan A. (2015). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, (Hz. Arı İnan), 14. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İnan, A. (1947). "Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair", *Bellekten*, 42/XI, TTK Ankara, 173-179.
- İnan, A. (1956). "Gazi M. Kemal Atatürk ve Kültür Meseleleri", *Bellekten*, 80/20, 557-563.
- Kabapınar, Y. (1992). "Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Tarih Kitaplarına Etkisi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1/1, 1992, 143-178.
- Kansu, Ş. A. (1963). "Eugene Pittard 1867-1962", *Bellekten*, 105/27, 105-108.
- Kansu, Ş. A. (1939). "Kız ve Erkek Türk Çocukları Üzerinde Antropometrik Araştırmalar", *Bellekten*, 3/9, 1939, 69-79.
- Kansu, Ş. A., (1937b). "Alacahöyük'te Bulunan İskeletlerin Antropolojik Tetkiki", *Bellekten*, 1/1, 180-191.
- Koşay, H. (1939). "Türkçe'nin Dünya Dilleri Arasındaki Mevkii", *Bellekten*, 10/3, 365-376.
- Kurban, S. (2021). "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Tarih Tezi'ne Yönelik Görüşler ve Eleştirel bir Değerlendirme", *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 7/53, 3198-3209.
- Maksudi, S. (1932). "Zeki Velidi Bey'in Tenkitleri: Kuraklık Bahsi; Eski Türk Şehirlerinin Mahalleri Meselesi", *I. Türk Tarih Kongresi*, 02-11 Temmuz 1932 Ankara, 389-400.
- Metin, C. (2005). "Tarihin Merkezindeki Türk: Atatürk'ün Türk Tarih Tezi", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 1, Y. 1, 75-93.
- Özkul, Y. E. (2019). "Akademik Literatürde Türk Tarih Tezi Sorunsalı", *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, 38-50.
- Özlü, H. (2011). "Afet İnan'ın Cenevre Günleri ve Tarih Çalışmaları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 22/10, 169.
- Pittard, E. (1938). "Neolitik Devirde Küçük Asya ile Avrupa Arasında Antropolojik Münasebetler", *Bellekten*, 5-6/2, 19-38.
- Pittard, E. (1939) "Atatürk'ün Hatırasını Tazim", *Bellekten*, 3/ 10, 183-189.
- Sivrioğlu, U. T. (2015). "Aryan Teorisi ve Türk Tarih Tezi", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6/2, 3.
- Şakiroğlu, M. (1984). "Atatürk ve Tarih Çalışmaları", *Tarih ve Toplum*, S. 11, 12-14.
- Şen, A. (1984). "Türkçülüğün Tarihinden: Enver Celâlettin Paşa'nın Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası Yazıları", *Tarih ve Toplum*, S. 2, 57-60.
- Şenyürek, M. S. (1941). "Anadolu Bakır Çağı ve Eti Sekenesinin Kronolojik Tetkiki", *Bellekten*, 19/V, 219-229.
- Tankut, H. R. (1937). "Dil Yolu ile Tarih, Alp Kelimesi ve Alpin Irkının Yurdu", *Bellekten*, 1/1, 26-41.
- Toprak, Z. (2011a). "Atatürk, Eugene Pittard ve Afet Hanım; En Büyük Antropolojik Anket", *Toplumsal Tarih*, S. 205, 20-32.
- Toprak, Z. (2011b). "Âdem ve Havva'dan Homo-Alpinus'a, Eugene Pittard, Antropoloji ve Türk Tarih Tezi", *Toplumsal Tarih*, S. 206, 16-30.

Toprak, Z., (2010). "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Fiziki Antropolojinin Doğuşu", *Toplumsal Tarih*, S. 204, 26-34.

Toprak, Z. (2015). *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, Doğan Egmont Yay, İstanbul.

Uzmay, A. (1994). "Türkiye Halkının Antropolojik Karakterleri Üzerinde Büyük Anket ve Umumi Neticeleri" *Bellekten*, 13/IV, II. Kanun 1940, TTK Basımevi, 39-51.

Uzunçarşılı, İ. H. (1939). "Türk Tarihi Yazılırken; Atatürk'ün Alaka ve Görüşlerine Dair Hatıralar", *Bellekten*, 10/3, 349-353.

İnternet Kaynakları

<https://www.ttk.gov.tr/kongreler/i-turk-tarih-kongresi-02-11-temmuz-1932-ankara/> (E. T. 16. 12.2023).

1. *Türk Tarih Kongresi*, (02-11 Temmuz 1932), Ankara; <https://www.ttk.gov.tr/kongreler/i-turk-tarih-kongresi-02-11-temmuz-1932-ankara/> (E.T. 16.12.2023).

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).